Alexander Buchon

at Chalkis

in 1841

J. Sherer 1844. Μόλις τρία χρόνια μετά την επίσκεψη του Μπυσόν στην Χαλκίδα.

Περιγραφή της Χαλκίδας του 1841 από τον Γάλλο ιστορικό περιηγητή, **Jean Alexander Buchon.**

Vkuzunis.

Πρόλογος.
Στις 14 Απριλίου του **1912**[1] η εφημερίδα της Χαλκίδας **Εύριπος** θα αναδημοσιεύσει αφιέρωμα της εφημερίδας των Αθηνών «**ΑΘΗΝΑΙ**[2]» στον Γάλλο περιηγητή **Jean Alexander Buchon**[3] που επισκέφθηκε και περιέγραψε την Ελλάδα το 1841. Στις 10 Μαρτίου του **1934**[4] η εφημερίδα ξανακάνει αφιέρωμα στην επίσκεψη του Μπυσόν που ενώ έχει προσθέσει αρκετά νέα στοιχεία, δεν έχει το γοητευτικό ύφος γραφής του 1912. Το 1934 ο μεταφραστής και συντάκτης του κειμένου υπογράφει σαν **«Α. Α».** Τα νέα αυτά στοιχεία τα "πάντρεψα" όσο μπορούσα πιο διακριτικά με τα παλαιότερα και νομίζω ότι άξιζε τον κόπο.

Σε εκείνο το ταξίδι του ο **Buchon** επισκέφθηκε και την Χαλκίδα που ομολογουμένως η περιγραφή του έχει εξαιρετικό ιστορικό ενδιαφέρον αλλά και έντονη **νοσταλγία** για μια πόλη που δεν γνωρίσαμε, για μια ιστορία που κάποιοι θα πρέπει να κριθούν αυστηρά για την απόκρυψη της από δεκάδες γενιές. Δυστυχώς κάποιες από αυτές τις γενιές δεν θα την μάθουν ποτέ, έστω και αργά όπως εμείς. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί η εφημερίδα είναι η καθαρεύουσα αλλά όχι τόσο αυστηρή όπως αυτή που χρησιμοποιούσε πριν το 1900. Παρ όλα αυτά για να είναι εύκολα αναγνώσιμη αυτή η υπέροχη περιγραφή του **Μπυσόν** και από τις νέες γενιές, έχω μεταφέρει αυτά τα κείμενα στην καθομιλουμένη χωρίς να αλλάξω ούτε στο ελάχιστο το ύφος ή το πνεύμα του αρχικού συγγραφέα. Ας απολαύσουμε λοιπόν το ημερολόγιο του **Μπυσόν** που εκδόθηκε[5] ένα μόλις χρόνο πριν την δημοσίευση της **ΕΥΡΙΠΟΣ** με τον τίτλο:

Voyage dans l'Eubée, les îles Ioniennes ET les Cyclades en 1841

Par J. A. Buchon

Ευχαριστώ.

[1] Αρ φ 2191, σελ 2
[2] 10/4/1912 αρ φ 3435.
[3] Jean Alexander Buchon (1791-1849). Γάλλος ιστορικός, ακαδημαϊκός και πολιτικός. Από τους σημαντικότερους περιηγητές παγκοσμίως.
[4] Αρ φ 3021.
[5] Gallica

ΑΠΟ ΤΟ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΜΠΥΣΟΝ

Ε Ν Τ Υ Π Ω Σ Ε Ι Σ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ

-Ιστορικαί και κοσμικαί σημειώσεις.

*Από των αρχών της εβδομάδος ταύτης εις την διακεκριμένην συνάδελφον **«Αθήναι»** δημοσιεύονται εκ του ημερολογίου του Αλεξάνδρου Μπυσόν εντυπώσεις περι της Ελλάδος κατά το 1841. Εξ αυτών αποσπώμεν και μεταφέρομεν εις τας στήλας του «Ευρίπου» τας περι Χαλκίδος εντυπώσεις τας οποίας θέλομεν δημοσιεύσει εις συνεχή φύλλα.*

*Μετά προλόγου του ακαδημαϊκού **Μαυρικίου Μπαρρές**, ενθουσιωδώς εγκωμιαστικού δια την ιστορικήν αξίαν και την γλαφυρότητα του ύφους, εδημοσιεύθη προσφάτως δια πρώτην φοράν το χειρόγραφον ημερολόγιον του Αλεξάνδρου Μπυσόν, αφηγουμένου τα της περιηγήσεως του εις τας νήσους της Ελλάδος, ας επεσκέφθη κατά το 1841.*

(ΦΝ1) **Maurice Auguste Barrés** *(1862-1912). Γάλλος φιλέλληνας, στοχαστής, μυθιστοριογράφος, δημοσιογράφος και δοκιμιογράφος, πολιτικός, που ήταν μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων, κριτικός, Ιστορικός της Τέχνης, Αισθητικός και μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας (Βικιπαίδεια).*

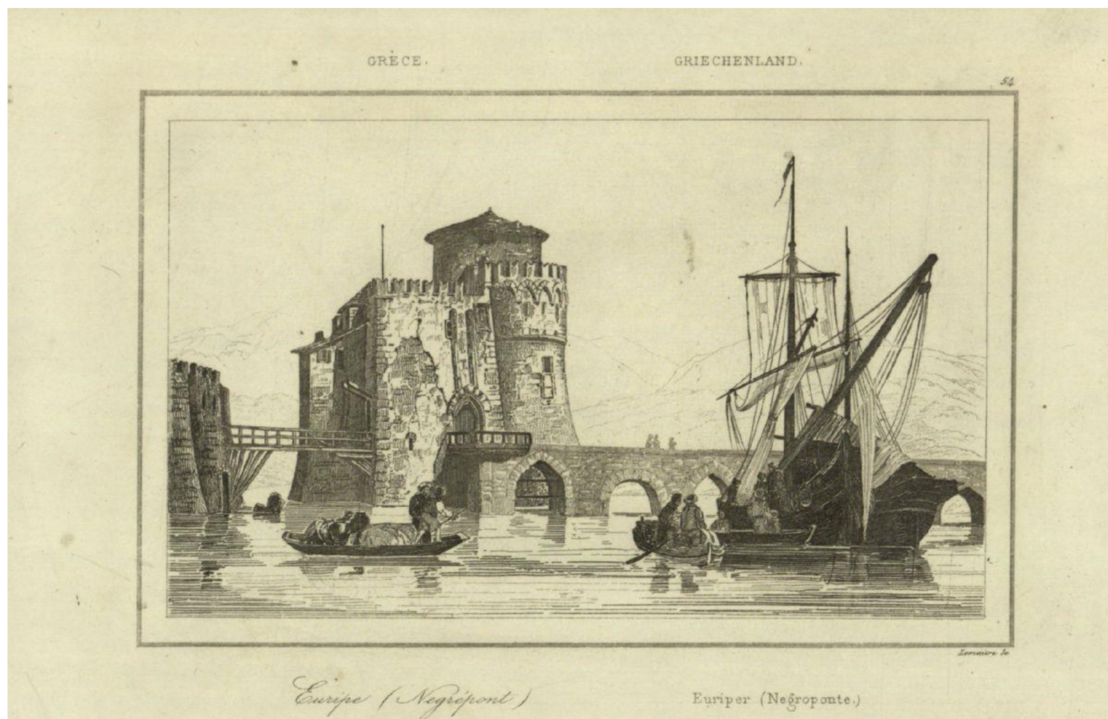

Αι εντυπώσεις αύται του περιφήμου Γάλλου περιηγητού, ιστορικού και πολυμαθεστάτου συγγραφέως, όστις ιδιαιτέρως ηγάπησε την έρευναν των χρόνων της φραγκοκρατουμένης Ελλάδος, πλην του ενδιαφέροντος όπερ

ζωηρόν εξεγείρουν εις τους φιλεπιστήμονας και τους φιλόστορας, έχουν δι' ημάς τους μεταγενεστέρους, ιδιαίτερον θέλγητρον από της κοινωνικής των απόψεως, δίδουσαι ωραίαν και πιστήν εικόνα της κοσμικής και κοινωνικής όψεως της προ εβδομήκοντα ετών επαρχιακής Ελλάδος. Εις τας σημειώσεις του ημερολογίου τούτου πολλοί θα εύρωσιν αγαπητήν αναπόλησιν των οικογενειακών των παραδόσεων, και όλον το ενδιαφέρον όπερ προκαλεί έν μακρυνόν κοινωνικόν παρελθόν αναπαριστώμενον και ωσεί ανακτών σημερινήν ζωήν με την δύναμιν της χαριεστέρας και πραγματικωτέρας αφηγήσεως. Και αρχίζομεν σήμερον από την σελίδα του ημερολογίου την σχετικήν με την Εύβοιαν.

Τρίτη 8 Απριλίου 1841. Στις τρείς και μισή περάσαμε την απαίσια γέφυρα που ρίχτηκε[6] σήμερα στον Εύριπο, μετά τις πύλες του κάστρου[7] και μπήκαμε στο φρούριο της.

(ΦΝ2) ΓΑΚ βαθυτυπία του πορθμού του Ευρίπου. Χαράκτης ***Augustin François*** **Lemaître** *(1833-1835). Από δεξιά είναι η πέτρινη τοξωτή γέφυρα της Βοιωτικής ακτής, το κάστρο (ο πύργος), η ξύλινη γέφυρα και το φρούριο της Χαλκίδας.*

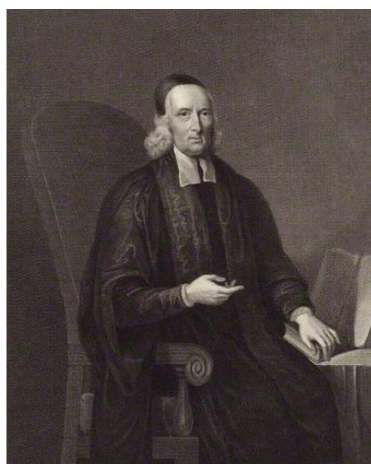

[6] Η γέφυρα τότε ήταν μια ξύλινη κατασκευή που για τη διέλευση των πλοίων σηκωνόταν και στη συνέχεια την «έριχναν» ξανά κάτω. (ΦΝ 2)

[7] Είναι προφανές ότι εδώ υπάρχει ένα λάθος. Η «απαίσια» γέφυρα όπως σωστά την αποκαλεί ο Μπυσόν βρισκόταν μετά τον πύργο και όχι πρίν από αυτόν. Πρίν από τον πύργο υπήρχε πέτρινη τοξωτή γέφυρα (ΦΝ 2)

Διασχίσαμε ένα μέρος του φρουρίου και βγήκαμε στην πόλη της Χαλκίδας[8] που εκεί καταλύσαμε στο σπίτι το **Αδάμ Δούκα,**[9]πρώην **υπουργού** των στρατιωτικών. Αυτός ήταν Έλληνας πανούργος, από τους χειρότερους του είδους που προφανέστατα χρησιμοποιούσε την πανουργία του για προσωπικό όφελος. Από εκεί μεταβήκαμε στο σπίτι του Συνταγματάρχη **Φαμπρίκιους,**[10]εξαιρετικού άντρα του Γερμανικού έθνους. Ανεξάρτητα από τις πεποιθήσεις τους, όλοι οι Έλληνες τον αγαπούσαν γιατί διέφερε κατά πολύ από τους συμπατριώτες του που παρά την μακρά διαμονή τους εδώ και το γεγονός ότι τους κυβερνούσαν, δεν κατάφεραν ακόμη να τους γνωρίσουν. Το ίδιο απόγευμα κιόλας ξεκίνησα την αναζήτηση μου στην Χαλκίδα. Μάταια έψαξα σε όλα τα σπίτια που θα μπορούσαν να έχουν σχέση με τους αρχαίους **Βάιλους**, πρεσβευτές της Ενετίας στην Υψηλή Πύλη, γιατί πουθενά δεν βρήκα την επιγραφή που αναφέρει ότι διάβασε ο **Βέλερ**[11] το 1674.

(ΦΝ3) **Sir George Wheler.** (Βικιπαίδεια)

[8] Την εποχή που η Χαλκίδα διατηρούσε ακόμα τα Ενετικά τείχη της ήταν χωρισμένη σε δύο τμήματα. Το ένα ήταν το φρούριο, που βρισκόταν εντός των τειχών όπως είναι φυσικό και το άλλο βόρεια και εκτός του φρουρίου που ονομαζόταν έξωχωρο ή προάστιο ή όπως λέει ο Μπυσόν, η πόλη της Χαλκίδας.

[9] **Αδάμ Δούκας** (1790-1860). Από τους σημαντικότερους ηγέτες της Ελληνικής επανάστασης. Εκτός των άλλων συμμετείχε και στην απελευθέρωση της Εύβοιας. Η σχέση του με το Γαλλικό κόμμα ίσως να είναι η αιτία που ο Μπυσόν τον χαρακτηρίζει πανούργο μιας και αυτός ήταν βαθειά πολιτικοποιημένος και πολλές ιστορικές αναφορές του χαρακτηρίζονται επιλήψιμες λόγω αυτής της δραστηριότητας του (βικιπαίδεια). Ο Αδάμ Δούκας είχε εγκατασταθεί στην Χαλκίδα μαζί με την οικογένεια του και στην Χαλκίδα πέθανε το 1860. Η κόρη του **Ελένη** είχε παντρευτεί τον πλέον αγαπημένο δήμαρχο των Χαλκιδαίων **Ηρακλή Γαζέπη** που όμως σε μεγάλη πια ηλικία χώρισαν το 1893. (δική μου έρευνα στην εφημερίδα Εύριπος)

[10] Συνταγματάρχης **Φαμπρίκιους**. Εκκρεμεί.

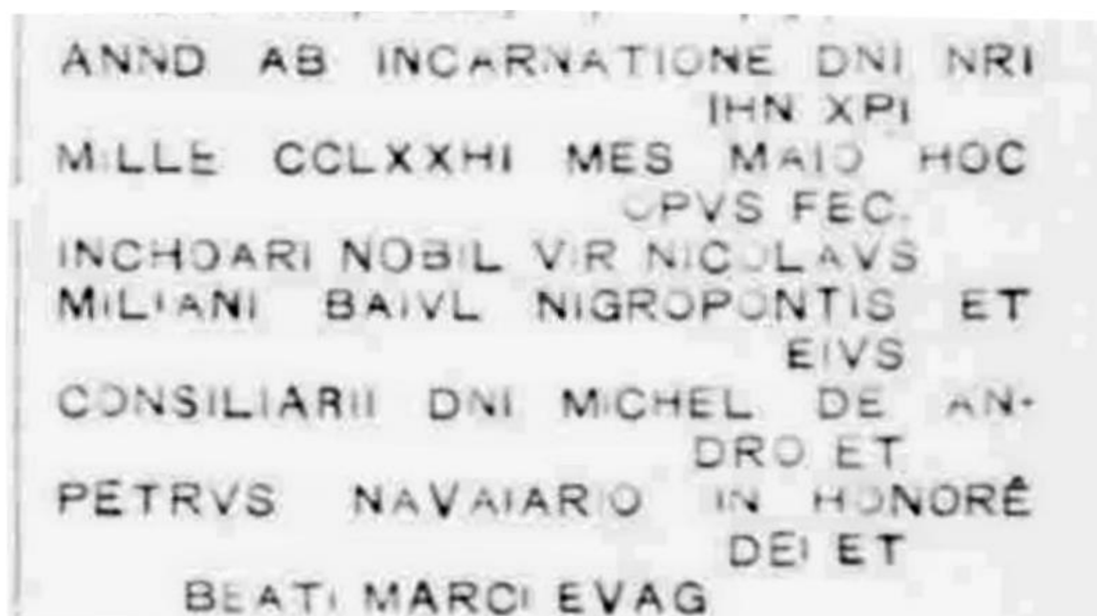
[11] **George Wheler** (Τζώρτζ Ουέλερ). (1651-1724). Άγγλος κληρικός και ταξιδιωτικός συγγραφέας. Ασχολήθηκε με την βοτανολογία (ΦΝ 3). Το ταξίδι του στην Ελλάδα και την επίσκεψη του στην Χαλκίδα μπορείτε να διαβάσετε στον σύνδεσμο *https://archive.org/details/voyageditaliedal02spon/page/n4*

*ΦΝ4) Τμήμα πανοραμικής φωτογραφίας κάπου στο 1880. Αριστερά της φωτογραφίας φαίνεται το τελείωμα των τειχών και στη συνέχεια το **Ξώχωρο, ή Προάστιο ή η πόλη της Χαλκίδας.** Εντός των τειχών φαίνεται η **πόλη του φρουρίου** της Χαλκίδας.(πηγή φωτ arch.Courses ntua.gr>fsr>teyxos_ektypvsh.)*

Εκείνη την εποχή η Χαλκίδα βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία των Γάλλων πριγκίπων του Μορέα και ο Ενετός Βάιλος ήταν επιτετραμμένος μόνο για την προστασία των Ενετών. Το ότι δεν βρήκα την επιγραφή που ανέφερε ο **Βέλερ** ίσως να οφείλεται στην ασθενή μου όραση ή να τάφηκε στα ερείπια. Βρήκα όμως πολλά άλλα πράγματα που θα χρησιμεύσουν στην συγγραφή μου.

(ΦΝ5) Η επιγραφή του George Wheler όπως την δημοσίευσε ο ΕΥΡΙΠΟΣ στις 17 Μαρτίου του 1934 αρ φ 3022.

ANNO AB INCARNATIONE DNI NRI
IHN XPI
MILLE CCLXXHI MES MAIO HOC
OPVS FEC.
INCHOARI NOBIL VIR NICOLAVS
MILIANI BAIVL NIGROPONTIS ET
EIVS
CONSILIARII DNI MICHEL DE AN-
DRO ET
PETRVS NAVAIARIO IN HONORÊ
DEI ET
BEATI MARCI EVAG

Πάνω από την μεγάλη πύλη του πύργου είναι ο πτερωτός Λέων και από κάτω του τρείς θυρεοί, ο ένας δίπλα στον άλλο. Οι Ενετοί ανάρτησαν παντού εδώ τον λέοντα του Αγίου Μάρκου αλλά και σε οικήματα μακριά από τον πύργο.

(ΦΝ6) Ο πτερωτός λέοντας όπως και πολλά άλλα εκθέματα της μεσαιωνικής εποχής βρίσκονται σήμερα στο μοναδικό από άποψης εκθεμάτων μουσείο του κάστρου του Καράμπαμπα και επίσης μοναδικο για την απαξίωση του από Αρχές, φορείς και φυσικά των πολιτών της Χαλκίδας. (Προσωπικό αρχείο)

Οι Τούρκοι τον άφησαν όπου και αν βρισκόταν, μόνο κάποιους τους αντέστρεψαν με το κεφάλι προς τα κάτω. Οι τρείς αυτοί θυρεοί βρίσκονται στο σπίτι του κυρίου **Τιές**[12], προξενικού πράκτορα της **Γαλλίας** στην Χαλκίδα. Το σπίτι που αγόρασε αποτελούσε μέρος της οικοδομής που κατοικούσε ο πασάς του Νεγροπόντε (Ευρίπου), ίσως μετά τον **Βάιλο** της Ενετίας και μετά τον Γάλλο διοικητή. Είναι το

[12] **Juste Pierre Thiesse** (1795-1860). Γάλλος πρόξενος στην Χαλκίδα από το 1839 έως τον θάνατο του το 1860. Είχε τρεις κόρες, την **Fanny** και **την Josephine** και την **Louise** . Η **Fanny** (Φανή) παντρεύτηκε τον Ναύαρχο (υποπλοίαρχο τότε) **Arthur Lukis Mansell** του οποίου τους πίνακες με τις καταγραφές για το φαινόμενο του Ευρίπου χρησιμοποίησε ο καθηγητής **Δημήτριος Αιγινήτης** για την μελέτη του σχετικά με το φαινόμενο και για την οποία βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών αλλά και των Παρισίων. Η οικογένεια Mansell δεν απέκτησε παιδιά και η περιουσία τους πήγε στον αδερφό του Αρθούρου και σε κάποιους Χαλκιδαίους φίλους της οικογένειας. **Η Josephine** (Ιωσηφίνα) δεν παντρεύτηκε και έζησε μαζί με το ζεύγος Mansell. Τραγική ειρωνεία της τύχης, ο θάνατος των δύο αδερφών το 1900 με διαφορά μικρότερη από 24 ώρες. Η Φανή πέθανε το μεσημέρι της 28ης Οκτωβρίου του 1900 και **η Ιωσηφίνα** παρ ότι βρισκόταν σε κώμα και δεν γνώριζε για τον θάνατο της αδερφής της πέθανε το επόμενο πρωινό στις 29 Οκτωβρίου του 1900. Και οι δύο αδερφές άφησαν πίσω τους τεράστιο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο αλλά όχι το όνομα τους όπως και ο Μάνσελ. Ο δήμος της Χαλκίδας σε αναγνώριση της προσφοράς τους έσπασε με μπουλντόζες τα μνήματα τους που κυριολεκτικά σώθηκαν έστω και σπασμένα την τελευταία στιγμή από κάποιους πολίτες Περισσότερα για τις δύο αδερφές στο Find a grave. Η Louise παντρεύτηκε τον συνάδελφο του Μάνσελ George Robinson Wilkinson ο οποίος πέθανε ένα μόλις χρόνο μετά τον γάμο (1867) στην Αυστραλία που εκεί ζούσε η οικογένεια του. (Όλες τις παραπάνω πληροφορίες για την οικογένεια **Thiesse** τις καταθέτω για τον **φίλο**, απόγονο της οικογένειας που παρακολουθεί διακριτικά τις δημοσιεύσεις μου από την μακρινή **Αυστραλία**).

πρώτο σπίτι μετά την γέφυρα του Ευρίπου και μετα το τείχος στο εσωτερικό της ακρόπολης.

(ΦΝ7) ***Οικία Τιές*** *(1869) μετέπειτα* ***Μάνσελ*** *και πολύ αργότερα χτίστηκε εκεί το ξενοδοχείο* ***ΕΥΡΙΠΟΣ.*** *(φωτογραφία αγνώστου. Πολύ πιθανό η φωτογραφία αυτή να ανήκει στον γαμπρό του Τιές, Αρθούρο Μάνσελ ο οποίος είχε φωτογραφίσει πολλά ενδιαφέροντα σημεία της Χαλκίδας, όπως την γέφυρα και την αγορά).*

Όταν ο κύριος **Τιές** έκανε κάποιες επισκευές στο σπίτι του βρήκε κάτω από αυτό δύο θολωτά υπόγεια εξαιρετικής κατασκευής , ίσως τα μοναδικά σε ολόκληρο το νησί μαζί με αυτά που κατασκεύασε προσφάτως ο κ. **Νόελ**[13] στο **Αχμέτ Αγά**. Σε ένα άλλο σημείο που έκανε εκσκαφή ο κύριος Τιές βρήκε τρείς θυρεούς[14] που τοποθέτησε σε πολύ κατάλληλο σημείο, πάνω από την κρήνη στον κήπο του[15]. Ο πρώτος και ο τρίτος είναι ακριβώς όμοιοι με εκείνους στην πύλη του κάστρου και

---

[13] Edward Noel. Άγγλος μεγαλοκτηματίας στην Εύβοια (45.000 στρέμματα) που αγόρασε από τους Τούρκους που εγκατέλειπαν την Εύβοια το 1833. Η περιοχή τότε λεγόταν Αχμέτ Αγά, το σημερινό Προκόπι Ευβοίας που βρίσκεται ο άγιος Ιωάννης ο Ρώσος.

[14] Θυρεός. Έμβλημα κράτους, δυναστείας ή παλιάς αριστοκρατικής οικογένειας, συνήθως σε σχήμα ασπίδας. (Πύλη για την Ελληνική γλώσσα).

[15] Εκείνη την εποχή αλλά και πολύ αργότερα η δράση της αρχαιολογικής υπηρεσίας ήταν ανύπαρκτη στην Χαλκίδα αλλά και στην Ερέτρια που κυριολεκτικά τα αρχαία ευρήματα βρίσκονταν πεταμένα στους δρόμους ή ακόμα όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση στόλιζαν αυλές σπιτιών. Ο πτερωτός Λέοντας εκτελούσε χρέη κρήνης (βρύσης) σε αυλή σπιτιού και πολλά αγάλματα ακόμα στολίζουν τα σαλόνια ντόπιων αλλά ως επι το πλείστον ξένων «ευγενών». Το 1893 μετά από πολλές πιέσεις της εφημερίδας ΕΥΡΙΠΟΣ αποφάσισαν και μετέφεραν όλα αυτά τα αρχαία σε ένα άδειο κατάστημα της δημοτικής αγοράς και ορίστηκε υπεύθυνος ο καθηγητής Ιωάννης Μάτσας, γιος του εκδότη της ΕΥΡΙΠΟΣ, Αντώνη Μάτσα. Το σημερινό αρχαιολογικό μουσείο (το παλαιό όχι της Αρέθουσας) κατασκευάστηκε στα τέλη του 1900 (δική μου έρευνα από τις εφημερίδες της εποχής).

μόνο ο μεσαίος διαφέρει. Πάνω από μια εσωτερική πύλη του φρουρίου είναι τρείς ακόμα θυρεοί τοποθετημένοι κάτω από τον πτερωτό λέοντα.

Ο Νικήτας[16] αφηγείται πως όταν ο **Μαρκήσιος Μομφερράτος**[17] κατέκτησε την Αθήνα και άφησε φρουρά στην **Ακρόπολη**, βάδισε προς την Χαλκίδα που οι κάτοικοί της αντί να προετοιμαστούν αμυντικά, προετοίμασαν γέφυρα για τον στρατό του. Οι **Λατίνοι** προσθέτει ανήγειραν στον πορθμό φρούριο για να δυσχεραίνουν τις επαναστατικές κινήσεις των Ελλήνων νησιωτών. Αυτός ο πύργος διατηρήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα και πολλά λείψανα του είναι διακριτά ακόμα στον σημερινό[18], που είναι μεταγενέστερος. Στην απέναντι πύλη από αυτήν που ανέφερα προηγουμένως, υπάρχουν άλλοι τρείς **θυρεοί** κάτω από τον **λέοντα του Αγίου Μάρκου**. **Οι πελαργοί**[19] αφθονούν στην Χαλκίδα και γι αυτό βρίσκουμε παραστάσεις τους σε πάρα πολλά οικόσημα. Όπως στην Ολλανδία έτσι και στην Χαλκίδα βλέπουμε φωλιές πελαργών πάνω από πολλά σπίτια και κατά τις λαϊκές παραδόσεις των δύο εθνών είναι σημείο ευδαιμονίας για το σπίτι. Πάνω από την πύλη του οπλοστασίου υπάρχει θυρεός με πέντε ρόμβους παρόμοιος με αυτούς που προανέφερα. Ο ναός του Αγίου Δημητρίου σε πολλά σημεία των τοίχων του περιέχει κομμάτια από παλαιότερα κτίρια με θυρεούς. Πάνω από την πόρτα ενός σπιτιού που έχει χτιστεί το 1752 υπάρχει θυρεός σαν λίθινο γλυπτό πολύ αρχαίας κατασκευής. Κατά μήκος του τείχους του φρουρίου, κοντά στην πύλη υπάρχει επίσης μεγάλος σκαλιστός λίθος με την μορφή του λέοντα του Αγίου Μάρκου. Οι Ενετοί είχαν καταστεί κύριοι του Νεγροπόντε, δηλαδή του **τριτημορίου**[20] του Νεγροπόντε με τον θάνατο του **Νικολάου Ντάλλε Κάρτσερι** το 1372. **Ο Νικόλαος** ήταν

[16] **Νικήτας Χωνιάτης ή Ακομινάτος** (1155 -1216) ήταν Βυζαντινός Έλληνας υψηλόβαθμος αξιωματούχος του βυζαντινού κράτους και ιστορικός. Θεωρείται ο σημαντικότερος βυζαντινός ιστορικός του 12ου αιώνα, όντας αυτόπτης μάρτυρας της κατάληψης της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους στις 13 Απριλίου 1204. (Βικιπαίδεια)

[17] Ο **Βονιφάτιος ο Μομφερρατικός** (*Bonifacio I del Monferrato*, 1150 - 4 Σεπτεμβρίου 1207) ήταν Μαρκήσιος του Μομφερράτου (1192-1207), Βασιλιάς της Θεσσαλονίκης (1204-1207). Ο Βονιφάτιος ήταν τρίτος γιος του Γουλιέλμου Ε΄ του Μομφερράτου και της Ιουδήθ του Μπάμπενμπερκ. (Βικιπαίδεια)

[18] ΦΝ2

[20] Το νησί του Νεγροπόντε ονομάστηκε **τριτημόριο** λόγω της παραχώρησης του από τον Βονιφάτιο σε τρεις βαρόνους από τη Βερόνα της Ιταλίας: το Ravano dalle Carceri, τον Giberto dalle Carceri και τον Pecoraro da Mercanuovo. Ο κάθε βαρόνος δηλαδή κατείχε το 1/3 του νησιού. (ime.gr)

γιός του Ιωάννου **Ντάλλε Κάρτσερι**, φεουδάρχη του Εγρίπου[21] (Ευρίπου) και της **Φλωρεντίας Σανούντου** δούκισσας της Νάξου. Ο **Ιωάννης** πέθανε το 1310 και έτσι ο **Νικόλαος** κληρονόμησε τον **Έγριπο.** Η μητέρα του η **Φλωρεντία** ξαναπαντρεύτηκε με κάποιον **Σανούντο Σπετζαμπάντα** με τον οποίο δεν απέκτησαν παιδιά και έτσι μετά τον θάνατο του το 1345 το δουκάτο της Νάξου κληρονομήθηκε από τον **Νικόλαο**.

Ο **Νικόλαος** βασίλευσε και στα δύο αυτά δεσποτάτα μέχρι το 1372 οπότε και δολοφονήθηκε από τον **Φραγκίσκο Κρίσπο** ο οποίος έγινε δούκας της **Νάξου** και άφησε την **Ενετία** να αναλάβει την διαδοχή του τριτημορίου του **Νεγροπόντε**. Το 1421 ο Ενετός Βάιλος της Χαλκίδας εκτελώντας απόφαση του συμβουλίου του νησιού, εξέτασε πολλά χειρόγραφα των εθίμων της Ρωμιοσύνης και τα γνησιότερα τα έστειλε στον **Δόγη**[22] ώστε σύμφωνα με αυτά να εκδώσει νόμο για την βαρονία του τριτημόριου του **Νεγροπόντε**. Συνολικά τρείς πρεσβευτές εστάλησαν στον Δόγη, εκ των οποίων ο ένας ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, με σκοπό να ζητήσουν την επικύρωση νόμου η οποία τελικά δόθηκε από τον **Φραγκίσκο Φοσκάρι** στις 23 Μαρτίου του 1453. Και τα 219 άρθρα του νέου νόμου γράφηκαν σε τόμο με μολύβδινη σφραγίδα (μολυβδόβουλο) και εστάλησαν στην Χαλκίδα. Μάταια προσπάθησα να τα βρω. Πιστεύω ότι οι Βενετοί θα τα πήραν μαζί τους όταν μετά από λίγα χρόνια έχασαν και εγκατέλειψαν την Εύβοια. Την άνοιξη του **1470** ένας στόλος από 108 γαλέρες και 200 άλλα πλοία με 70.000 άνδρες, απέπλευσε από την Κωνσταντινούπολη και αφού έφτασε εδώ αγκυροβόλησε στον πορθμό του Ευρίπου, μεταξύ του νησιού και της Ενετικής ηπείρου[23]. Ο **Νικόλαος Κανάλε**[24], ο Ενετός Ναύαρχος βρισκόταν με 35 γαλέρες στον Σαρωνικό κόλπο κάτω από την Σαλαμίνα. Ελεύθερα οι Τούρκοι αποβίβασαν τον στρατό τους στην Χαλκίδα αφού πρώτα έφτιαξαν

[21] Επι τουρκοκρατίας η Χαλκίδα ονομαζόταν Εγριπόζ. Από αυτή την ονομασία προήλθε και το Έγριπος ή για όλη την Εύβοια, Γριπονήσι.

[22] Δόγης. Εκλεγμένος άρχοντας στις πόλεις-κράτη ή αλλιώς εστεμμένες δημοκρατίες της Ιταλίας την περίοδο του Μεσαίωνα. (Βικιπαίδεια)

[23] Εννοεί την σημερινή Βοιωτική ακτή στον νότιο λιμένα του Ευρίπου.

[24] Νικόλαος Κανάλε (Nicolo Canal). Ενετός ναύαρχος που παρ ότι βρισκόταν εδώ κατά τη διάρκεια της μάχης του Νεγροπόντε, αποχώρησε χωρίς να προσφέρει καμία βοήθεια στους πολιορκημένους. Του χρεώθηκε δειλία και αφού τον καθαίρεσαν από τα αξιώματα του τιμωρήθηκε με εξορία. (βικιπαίδεια)

γέφυρες από πλοία.[25]Σε τέσσερεις εφόδους που έγιναν από 14 Ιουνίου μέχρι 12 Ιουλίου, οι Τούρκοι είχαν απώλειες 35.000 ανδρών, αλλά ο **Κανάλε** επέμενε να αδρανεί με αποτέλεσμα η πόλη να κυριευθεί με έφοδο στις 12 Ιουλίου του 1470. Ο διοικητής της πόλης κατέφυγε στο ανάκτορο[26] αλλά τελικά υποχρεώθηκε να παραδοθεί. Ο **Μωάμεθ**[27] παρά την υπόσχεση που του είχε δώσει ότι του χάριζε την ζωή, διέταξε και τον πριόνισαν κατά μήκος του σώματος του.

(ΦΝ8) Ο Ενετός Βάιλος ***Paolo Erizzo****, αποχαιρετάει την κόρη του* ***Anna*** *καθώς οδηγείται στον μαρτυρικό θάνατο του.* ***(1842, Cherubino Cornienti)***

Οι Ενετοί προχώρησαν σε εξοπλισμό του στρατού τους για να επανακτήσουν τα χαμένα εδάφη τους αλλά μετά από μερικά χρόνια άκαρπου αγώνα, αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν με τους Τούρκους.

[25] Έγιναν δύο γέφυρες από πλοία. Η μία ήταν στον νότιο λιμένα εκεί που σήμερα βρίσκεται η υψηλή γέφυρα και η άλλη στον Βόρειο απο εκεί που σήμερα βρίσκεται η ιχθυόσκαλα της Χαλκίδας μέχρι την απέναντι πλαζ της Σουβάλας.

[26] Διοικητής ήταν ο Βάιλος **Paolo Erizzo** ο οποίος με τα γυναικόπαιδα και την εναπομείνασα φρουρά κατέφυγαν στον πύργο της γέφυρας του Ευρίπου που ο Μπυσόν αποκαλεί ανάκτορο. Ο Μωάμεθ του υποσχέθηκε ότι θα μείνει το κεφάλι του στους ώμους του και κράτησε την υπόσχεση του. Ο Πάλο Ερίτζο πριονίστηκε αλλά όχι κατά μήκος όπως αναφέρει ο Μπυσόν αλλά κάθετα, στη μέση του, ανάμεσα σε δύο σανίδες.

[27] **Μωάμεθ ο Β΄,** ο γνωστός σαν πορθητής γιατί ήταν αυτός που είχε καταλάβει και την Κωνσταντινούπολη.

Έτσι με την **συνθήκη** της 25ης Ιανουαρίου του 1479, η Εύβοια παραχωρήθηκε οριστικά στους Τούρκους. Από το 1470 στην πραγματικότητα, αλλά νόμιμα από το 1479, οι Τούρκοι ήταν κάτοχοι της Εύβοιας μέχρι το 1828 που στις 6 Ιουνίου του 1827 χωρίς να έχουν άλλες επιλογές, υπέγραψαν νέα συνθήκη που τους υποχρέωνε να εκκενώσουν το νησί. Προς ανάμνηση της εδώ κατοχής τους άφησαν το φρούριο του **Καράμπαμπα**[28], την εξοχική οικοδομή **Βελιμπαμπά**[29], τρία **τεμένη**[30] αρκετά ευρύχωρα και πλήθος **λίθινων σφαιρών**[31] τις οποίες χρησιμοποιούσαν στα παλαιά και μεγάλα πυροβόλα τους.

(ΦΝ9) Στην καταπληκτική αυτή γκραβούρα του 1834 φαίνεται πολύ καθαρά η φυσιογνωμία της πόλης αμέσως μετά την Τουρκική κατοχή. (Heidelberg historic literature – digitized -Stackelberg, Otto Magnus von 1834)

Από την εποχή των Φράγκων υπάρχουν ακόμα δύο **τετράγωνοι πύργοι** που έχουν πλαισιωθεί στις νεώτερες και τεχνικά αρτιότερες οχυρώσεις των Βενετών, όπως και ένας άλλος **τετράγωνος πύργος**[32] στο εσωτερικό

[28] Φρούριο του **Καράμπαμπα**. Βρίσκεται στον λόφο της Βοιωτικής ακτής πολύ κοντά στην γέφυρα του Ευρίπου. Κατασκευάστηκε από τους Τούρκους το 1864 αλλά το σχεδίασε ο Ενετός **Gerolimo Galopo** που συνεργαζόταν μαζί τους και γι αυτό η αρχιτεκτονική του μοιάζει περισσότερο με Ευρωπαϊκή. Το φρούριο αυτό άντεξε στην πολιορκία του Μοροζίνι το 1868 και γενικά υπήρξε απόρθητο.

[29] Η εξοχική οικοδομή του **Βελή Μπαμπά** βρισκόταν εκεί που σήμερα είναι η δεξαμενή της Χαλκίδας, και το γνωρίζουμε σαν τεκέ ή πύλη του Βελή Μπαμπά γιατί εκεί ήταν το σπιτάκι του φόρου. Ένα είδος διοδίων για όσους επισκέπτονταν με εμπορεύματα την πόλη.

[30] Από τα τρία αυτά τζαμιά μόνο ένα έχει μείνει σήμερα. Το **τζαμί Εμιρ Ζαδέ** που βρίσκεται κοντά στην Αγία Παρασκευή και φιλοξενεί την συλλογή χαρακτικών **Καράκωστα**.

[31] Οι λίθινες σφαίρες υπάρχουν ακόμα και σήμερα στην πλατεία αθανάτων, στην σχολή πεζικού και στο **μουσείο του Κάστρου του Καράμπαμπα**.

[32] Με κάθε επιφύλαξη πιστεύω πως αναφέρεται στον πύργο που χρησιμοποιούσαν αργότερα σαν **ρολόι της πόλης** και σήμερα σαν **σειρήνα** σε περίπτωση πολέμου.

της πόλης. Ο μεγαλύτερος ναός της πόλης είναι αφιερωμένος στην **Αγία Παρασκευή** που κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας είχε μεταβληθεί σε τέμενος και μόλις πρόσφατα αποδόθηκε στην χριστιανική λατρεία. Και αυτός είναι Φράγκικης προέλευσης. Είναι γοτθικού ρυθμού και η

(ΦΝ10) Οι λίθινες σφαίρες ή αλλιώς γνωστές σαν μπομπάρδες. Αγία Παρασκευή. (ΓΑΚ αρχείο Θ. Σκούρα).

τεχνοτροπία του ανήκει σε αυτήν, της πρώτης περιόδου των κατακτήσεων των **Φράγκων**[33]. Το πλάτος του ναού είναι 18 μέτρα και το μήκος του 40[34]. Δύο σειρές στύλων υποστηρίζουν τις αψίδες, αλλά οι Τούρκοι όταν την μετέτρεψαν σε τζαμί τοποθέτησαν χοντροειδή λιθόκτιστο στύλο στο μέσον κάθε πλευράς και αυτές οι προσθήκες ασχημίζουν τελείως το Ναό. Ο **νάρθηκας**[35] έχει πλάτος εννιά μέτρα και μεταξύ των στύλων υπάρχει απόσταση τριών μέτρων. Με μια

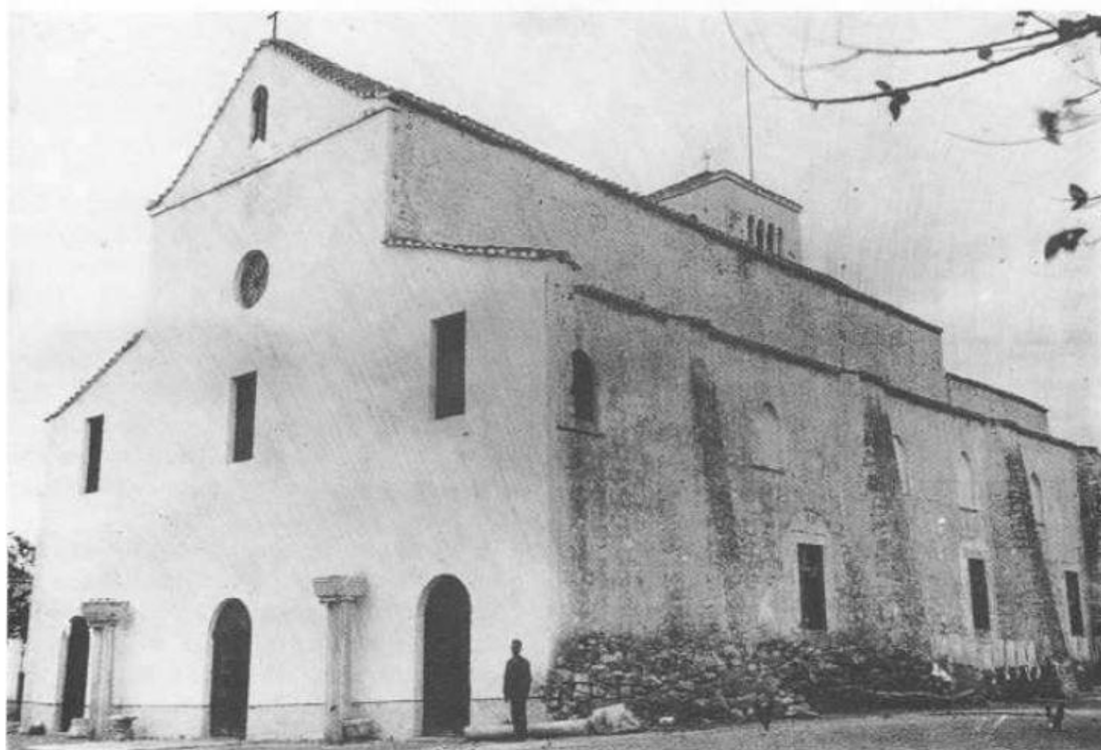
[33] Στις 24 Μαρτίου του 1934 **η ΕΥΡΙΠΟΣ** που επαναλαμβάνει αυτή την επίσκεψη του **Μπυσόν** στην Χαλκίδα, διαψεύδει τον Γάλλο ιστορικό και όσους υποστηρίζουν την άποψη του, λέγοντας πως ο Ναός της **Αγίας Παρασκευής** ανήκει στην παλαιοχριστιανική περίοδο (στους χρόνους του Ιουστινιανού) με πολλές προσθήκες αργότερα.

[34] Σύμφωνα με το σύγγραμμα του **Στέφανου Καλλία** «**Η Χαλκίς υπο φυσικήν και ιατρικήν έποψιν**», το μήκος του Ναού πρίν το 1853 που κατέρρευσε τμήμα του, ήταν 44 μέτρα και μετα τις επισκευαστικές εργασίες έφτασε να είναι κατά 7 μέτρα μικρότερος (37,50μ) και πλάτος 20,50μ. Χωρίς όμως αυτό να μειώνει ούτε στο ελάχιστο την αξία των περιγραφών του Μπυσόν, υπάρχουν κάποια λαθάκια σε τεχνικής φύσης θέματα που θα συναντήσουμε και άλλα πιο κάτω.

[35] Πρόναος.

μεγαλύτερη αψίδα η οποία φτάνει μέχρι τον θόλο του κτιρίου και είναι ημικυκλική[36], ο νάρθηκας τερματίζει.

*(ΦΝ11) Μια καταπληκτική φωτογραφία της **Αγίας Παρασκευής** από τα τέλη του 19ου αιώνα από το σύγγραμμα του Δ. Τριανταφυλλόπουλου, εφόρου Βυζαντινών αρχαιοτήτων. **(Αρχείο Γ. Λαμπάκη)**.*

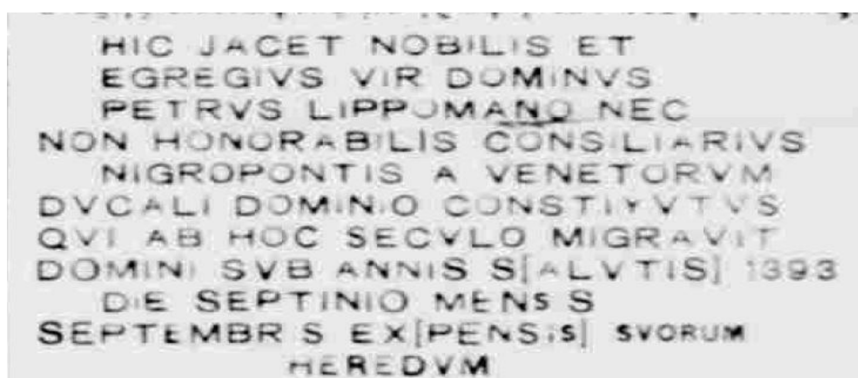
1. Χαλκίδα, ναός Αγ. Παρασκευής (από ΝΔ), στα τέλη του 19ου αιώνα. (Αρχείο Γεωργ. Λαμπάκη).

Στον δεξιό τοίχο του ναού υπάρχει κτισμένη επιτάφιος πλάκα με γοτθικούς χαρακτήρες που αναφέρεται στον θάνατο κάποιου **Πέτρου Λιππομάνου** [37] που πέθανε τον Σεπτέμβριο του 1393. Κάτω από αυτή την πλάκα υπάρχει θυρεός.

[36] Η παραπομπή αυτή ανήκει στην εφημερίδα ΕΥΡΙΠΟΣ στις 31/3/1934 που και εδώ, διορθώνει τον Μπυσόν και αναφέρει: Πρόκειται προφανώς περι τυπογραφικού λάθους ή λάθους κατά την αντιγραφή γιατί αυτή η καμάρα (αψίδα) είναι οξυκόρυφη και όχι ημικυκλική.

[37] Στο κείμενο της εφημερίδας ο **Pietro Lippomano** αναφέρεται σαν Πέτρος Μπομάνος. Περισσότερα για τον **Lippomano** μπορείτε να βρείτε στο: Sylvester Syropoulos on Politics and Culture in the Fifteenth-Century Mediterranean, εδώ.

(ΦΝ12) Η επιτάφιος πλάκα όπως υπάρχει στην εφημερίδα ΕΥΡΙΠΟΣ με ημερομηνία 31/3/1934.

HIC JACET NOBILIS ET
EGREGIVS VIR DOMINVS
PETRVS LIPPOMANO NEC
NON HONORABILIS CONSILIARIVS
NIGROPONTIS A VENETORVM
DVCALI DOMINIO CONSTITVTVS
QVI AB HOC SECVLO MIGRAVIT
DOMINI SVB ANNIS S[ALVTIS] 1393
DIE SEPTINIO MENSIS
SEPTEMBRIS EX[PENSIS] SVORUM
HEREDVM

Η επιτάφιος αυτή πλάκα δεν είχε αναφερθεί μέχρι σήμερα από τους περιηγητές γιατί οι Τούρκοι δεν επέτρεπαν την είσοδο μη μουσουλμάνων στα τεμένη τους. Ήταν τόσο ζηλότυποι που κανείς ξένος δεν μπορούσε να προχωρήσει πέρα από την Χαλκίδα χωρίς η ζωή του να εκτεθεί στον κίνδυνο της απείθαρχης μισαλλοδοξίας τους. Μετά την αποχώρηση των Τούρκων, οι Χριστιανοί έβαψαν με λευκό χρώμα τα πάντα στο ναό με αποτέλεσμα η επιγραφή όπως και τα οικόσημα να γίνουν δυσδιάκριτα. Χρειάστηκε να χρησιμοποιήσω σκάλα για να ανακαλύψω ένα ενα τα γράμματα και με την βοήθεια κεριών που κρατούσε ο νεωκόρος, να διαβάσω τους γοτθικούς χαρακτήρες. Παράπλευρα του ναού που κάποτε ήταν η επισκοπή, βρίσκεται **παλαιό κτίριο**[38], επίσης και αυτό των Φραγκικών χρόνων, που πιθανώς να χρησίμευε σαν **επισκοπικό μέγαρο**. Ο ναός αυτός στην πρώτη του μορφή ήταν αφιερωμένος στην αγία Παναγία. Στο χρονικό του ο **Βαλανσιέν**[39] αναφέρει πως όταν ο **Ερρίκος της Φλάνδρας**[40] έφτασε στην Χαλκίδα το 1205, οι κάτοικοι τον οδήγησαν σε μια **εκκλησία της Παναγίας** για να προσκυνήσει.

Τα τρία τεμένη[41] της Χαλκίδας που κτίσθηκαν από τους Τούρκους διατηρήθηκαν. Επισκέφθηκα το μεγαλύτερο από αυτά για να δώ σε τι κατάσταση βρίσκεται. Λειτουργούν ακόμα σαν τζαμιά αλλά οι μωαμεθανοί μετα βίας είναι ανεκτοί από τους Χριστιανούς. Τους

[38] Φαντάζομαι ότι αναφέρεται στην σημερινή, επισκευασμένη από την αρχαιολογική υπηρεσία οικία του Βάιλου, που βρίσκεται απέναντι από την είσοδο της Αγίας Παρασκευής.

[39] Henry de Valenciennes: «Η ιστορία του Αυτοκράτορα Ερρίκου της Κωνσταντινούπολης»

[40] Ερρίκος της Φλάνδρας (1176-1216) Ίσως ο πιο σημαντικός αυτοκράτορας της Λατινικής αυτοκρατορίας της Ρωμανίας (Κωνσταντινούπολης). (Βικιπαίδεια)

[41] Τα τρία τεμένη (τζαμιά) που είδε ο Μπυσόν πρέπει να είναι, του Εμίρ Ζαδέ που υπάρχει ακόμα και σήμερα δεξιά στην αρχή της Κώτσου, το τζαμί της αγοράς ή αλλιώς Μπαϊρακλί και το Ουρσί τζαμί που δεν ξέρω για τότε αλλά το 1865 (που υπάρχουν πληροφορίες) μέχρι και το 1894 που κατεδαφίστηκε, χρησιμοποιήθηκε σαν εκκλησία του Αγίου Νικολάου. (εφημερίδα Εύριπος-προσωπική έρευνα)

απαγόρευσαν το κήρυγμα του μουεζίνη, όπως αυτοί απαγόρευαν την καμπάνα στις εκκλησίες όμως τώρα μπορεί ο καθένας να επισκεφθεί τα τζαμιά χωρίς να φοβάται το **γιαταγάνι**[42] των πιστών.[43] Είναι μεγάλη αίθουσα της οποίας το δάπεδο είναι καλυμμένο με ψάθα και πάνω σε αυτήν υπάρχουν διάφοροι τάπητες για το προσκύνημα των προσευχομένων που ο καθένας επιλέγει αυτόν της αρεσκείας του.

(ΦΝ13) Το τζαμί Εμιρ Ζαδέ της Χαλκίδας όπως ήταν την δεκαετία του 1960. Σήμερα φιλοξενεί την συλλογή χαρακτικών Καράκωστα. (ΓΑΚ Θ. Σκούρας)

Οι τοίχοι είναι χωρίς διακόσμηση και στο βάθος, μια στενή σκαλίτσα ψηλή με κάγκελα. Στο ψηλότερο σημείο ένας θολωτός άμβωνας όπου ανέβαινε ο μουσουλμάνος ιερέας για να διαβάσει το **κοράνι**. Απέναντι από το τζαμί μια **βρυσούλα**[44] φραγμένη με κάγκελα και κλειστή από όλες τις μεριές για τις λειτουργικές πλύσεις των πιστών.

[42] Το σπαθί των Τούρκων.

[43] Επι τουρκοκρατίας αν τολμούσε κανείς μη μωαμεθανός να μπει στα τεμένη τους αντιμετώπιζε με συνοπτικές διαδικασίες τον αποκεφαλισμό.

[44] Αναφέρεται στην σημερινή «κρήνη» που βρίσκεται λίγο πρίν την είσοδο του τζαμιού και ομολογουμένως είναι περίτεχνα κατασκευασμένη.

Πρίν την Ελληνική επανάσταση οι Τούρκοι της Εύβοιας διακρίνονταν για τον πλούτο τους. Ολόκληρο το νησί ήταν μοιρασμένο μεταξύ κάποιων μεγάλων Τούρκων ιδιοκτητών που έμεναν στην **Χαλκίδα**, στους **Ωρεούς** και στην **Κάρυστο**. Αυτοί είχαν στην κατοχή τους μεγάλο αριθμό χωριών που τα διαχειρίζονταν με τον χειρότερο τρόπο μέσω επιστατών. Επειδή στη διαχείριση αυτή δεν υπήρχε κανένας κανόνας, οι χωρικοί εσκεμμένα δεν παρήγαγαν όσο θα μπορούσαν για να μην ανοίξουν την όρεξη των Τούρκων και τους βασανίσουν με ακόμα περισσότερες καταναγκαστικές εργασίες. Με αυτό τον τρόπο και αυτοί που πίεζαν αλλά και οι πιεζόμενοι έμεναν φτωχοί. Ο πληθυσμός του νησιού φτάνει τους 100.000 κατοίκους από τους οποίους οι 20.000 είναι

Εδώ ο τετράγωνος πύργος που υπάρχει μέσα στην πόλη. Πόλη χαρακτηριζόταν το προάστιο και όχι ο συνοικισμός εντός των τειχών που όλοι ήξεραν σαν φρούριο. Το πιθανότερο λοιπόν είναι αυτός ο πύργος που όπως προανέφερα χρησιμοποιήθηκε σαν ρολόι της πόλης και σήμερα σαν σειρήνα να είναι αυτός που αναφέρει ο Μπυσόν. (ΓΑΚ Θ. Σκούρας)

Τούρκοι και 80.000 Χριστιανοί. Μετά τη λήξη της επανάστασης δεν έμειναν παρά μόνο 35.000[45] κάτοικοι από τους οποίους οι 20.000 ήταν Χριστιανοί και 15.000 Τούρκοι. Αμέσως μετά το **πρωτόκολλο του 1833**[46] που συνυπέγραψαν οι τρείς δυνάμεις και **προσαρτούσε** την Εύβοια στην Ελλάδα, οι 15.000 Τούρκοι έσπευσαν να πουλήσουν τις ιδιοκτησίες τους σε τιμές κατά πολύ χαμηλότερες[47] από τις πραγματικές τους αξίες. Μερικοί Έλληνες μεσάζοντες όπως ο κ. **Δούμας**[48] από τις Ροβιές[49] που όλοι χαρακτηρίζουν σαν χείριστου χαρακτήρα άνθρωπο, επωφελήθηκαν από αυτή την ευκαιρία και έστησαν επιχείρηση που πληρωνόταν και από τους Τούρκους που ήθελαν να ξεπουλήσουν την περιουσία τους, αλλά και από τους Ευρωπαίους που ήθελαν να αγοράσουν. Είναι αλήθεια ότι πολλοί Ευρωπαίοι είχαν μείνει έκθαμβοι από την ομορφιά της Εύβοιας και έσπευσαν να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία που τους δινόταν.

Οι Τούρκοι πέρα από το συμφωνημένο ποσό δεν πήραν κάτι άλλο, αντιθέτως έχασαν και κάποιο μέρος του ενώ οι Ευρωπαίοι εκτός των χρημάτων που έδωσαν στους Τούρκους για τα κτήματα τους πλήρωσαν και τους μεσάζοντες. Χρήματα δηλαδή και από τις δύο πλευρές έπεσαν στα χέρια "**Δουμάδων**." Άνθρωποι που είχαν συνηθίσει να τρέμουν τους Τούρκους αλλά και να απατώνται από αυτούς, είναι δύσκολο να

---

[45] Πέρα από τις μεγάλες απώλειες ανθρώπινων ζωών λόγω του πολέμου και από τις δύο πλευρές, άλλη αιτία της μείωσης του πληθυσμού ήταν η μετανάστευση των μουσουλμάνων στην Τουρκία. Αξίζει να σημειωθεί ότι από την Εύβοια οι Τούρκοι όχι μόνο δεν εκδιώχθηκαν αλλά τους είχαν δοθεί και κίνητρα από την Ελληνική κυβέρνηση για να μην εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Ειδικά στην Χαλκίδα για έναν περίεργο λόγο αντιμετωπίστηκαν (εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων) με μεγάλο σεβασμό και όσοι παρέμειναν έζησαν αρκετά καλά και με ιδιαίτερη οικονομική άνεση. Όσοι αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την Χαλκίδα και γενικά την Εύβοια, το έκαναν αφού προηγουμένως πούλησαν τις περιουσίες τους στους Χριστιανούς. («Η Χαλκίς υπο φυσικήν και ιατρικήν έποψιν» του Στέφανου Καλλία, και «Η Χαλκίδα του 1877 στους Times του Λονδίνου» που αφορά δική μου δημοσίευση απο έρευνα στην εφημερίδα Εύριπος

[46] Το **πρωτόκολλο του Λονδίνου** με τις εγγυήτριες δυνάμεις, **Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία** υπογράφηκε **τον Αύγουστο του 1832**, αλλά με παρατάσεις η Εύβοια και τα κλειδιά του φρουρίου της Χαλκίδας παραδόθηκαν στις **7 Απριλίου του 1833** από τον **Χατζή Ισμαήλ Μπέη** στον επίτροπο του Βασιλιά **Όθωνα, Ιάκωβο Ρίζο Νερουλό** και στον **Άγγλο Ναύαρχο Εντμουντ Λάιονς**. Να προσθέσω ότι η παράδοση των κλειδιών από τον Τούρκο διοικητή έγινε σε αργυρό δίσκο και λόγω της καθυστέρησης του στη συνάντηση με την Ελληνική αντιπροσωπεία, εκνευρίστηκε ο Άγγλος Ναύαρχος και επέπληξε με ιδιαίτερα άκομψες εκφράσεις τον Τούρκο διοικητή και έφτασε στο σημείο να τον απειλήσει ότι αν σε 10 λεπτά δεν έχει παραδώσει τα κλειδιά του φρουρίου θα **βομβαρδίσει** την πόλη. (απομνημονεύματα **Γ. Ψύλλα**)

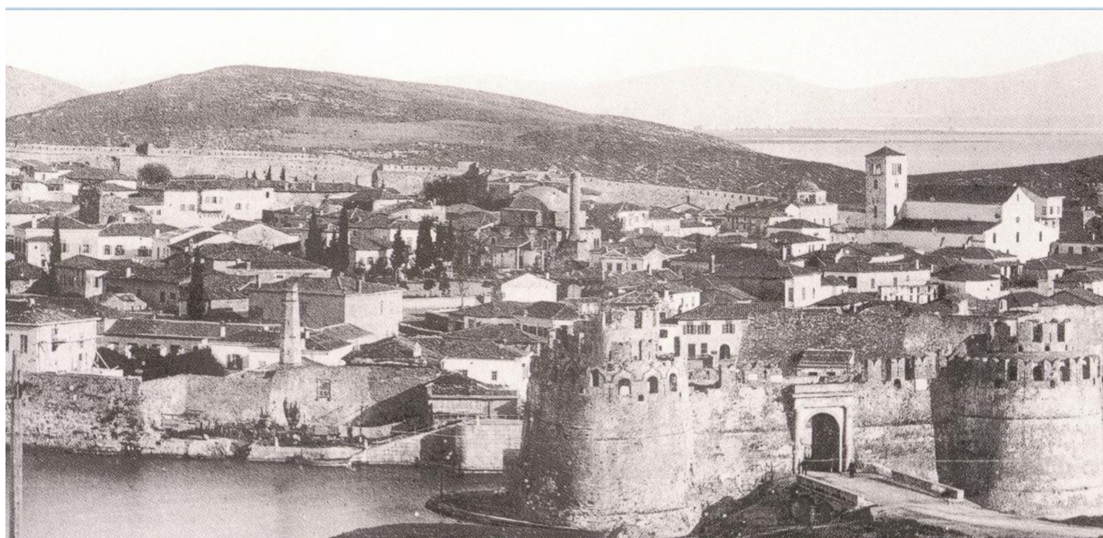
[47] Αυτό έγινε γιατί οι Τούρκοι φοβόντουσαν αντίποινα από τους Έλληνες και έτρεχαν να εγκαταλείψουν την Ελλάδα.

[48] **Α. Δούμας**. Μεγαλοτσιφλικάς της β. Εύβοιας και ιδιαίτερα στην περιοχή των Ροβιών που μέχρι σήμερα σώζεται Ενετικός πύργος που είχε αγοράσει από τον Τούρκο διοικητή της περιοχής.

[49] Χωριό της βόρειας Εύβοιας κοντά στην **Αιδηψό** που αποτελεί σήμερα ιδιαίτερο τουριστικό προορισμό. (Ιερά Μητρόπολη Χαλκίδας)

ενταχτούν στους **αυστηρούς κανόνες της Ευρωπαϊκής ηθικής**. Περίπου τριακόσιοι Τούρκοι της Χαλκίδας και εκατό της Καρύστου, δεν θέλησαν να εγκαταλείψουν την όμορφη Εύβοια και εξακολουθούν να μένουν σε αυτή, κάτω από Ελληνική διοίκηση και συμπεριφερόμενοι άριστα. Τους άφησαν ακόμη και δύο τεμένη, ένα στην πόλη και το άλλο μέσα στο φρούριο που όλοι μέσα σε αυτό κατοικούν[50].

*(ΦΝ14) Τμήμα της ίδιας πανοραμικής φωτογραφίας (ΦΝ4) που στο κέντρο της διακρίνεται καθαρά το τζαμί του **Εμίρ Ζαδέ**. Δεξιά της φωτογραφίας, πίσω από το κωδωνοστάσιο της αγίας Παρασκευής, διακρίνεται και το τζαμί του **Νταούτ Μπέη** που προφανώς δεν επέτρεψαν την λειτουργία του στους μουσουλμάνους. Να επαναλάβω ότι χρονολογικά η φωτογραφία ανήκει περίπου στο 1880.*

Στην Χαλκίδα επίσης βρίσκονται και 200 **Εβραίοι** που είχαν εγκαταλείψει[51] την πόλη μαζί με τους Τούρκους αλλά επέστρεψαν στην συνέχεια και με την δουλική ταπεινοφροσύνη τους προσπαθούν να γίνουν ανεκτοί από τους Έλληνες. Οι **Τούρκοι** αντιθέτως, είναι ψυχροί και αξιοπρεπείς και εκτιμούνται πολύ απ όλους. Και οι Εβραίοι όπως και οι Τούρκοι, κατοικούν εντός του φρουρίου[52]. Η Χαλκίδα που το 1830 είχε μόλις 200 κατοίκους, σήμερα έχει φτάσει τους 5.000 και η ευημερία της πόλης έχει δυνατότητες να αυξηθεί αν εκτελεστεί το σχέδιο της γέφυρας που θα επιτρέπει σε μεγάλα πλοία να διέρχονται τον πορθμό.

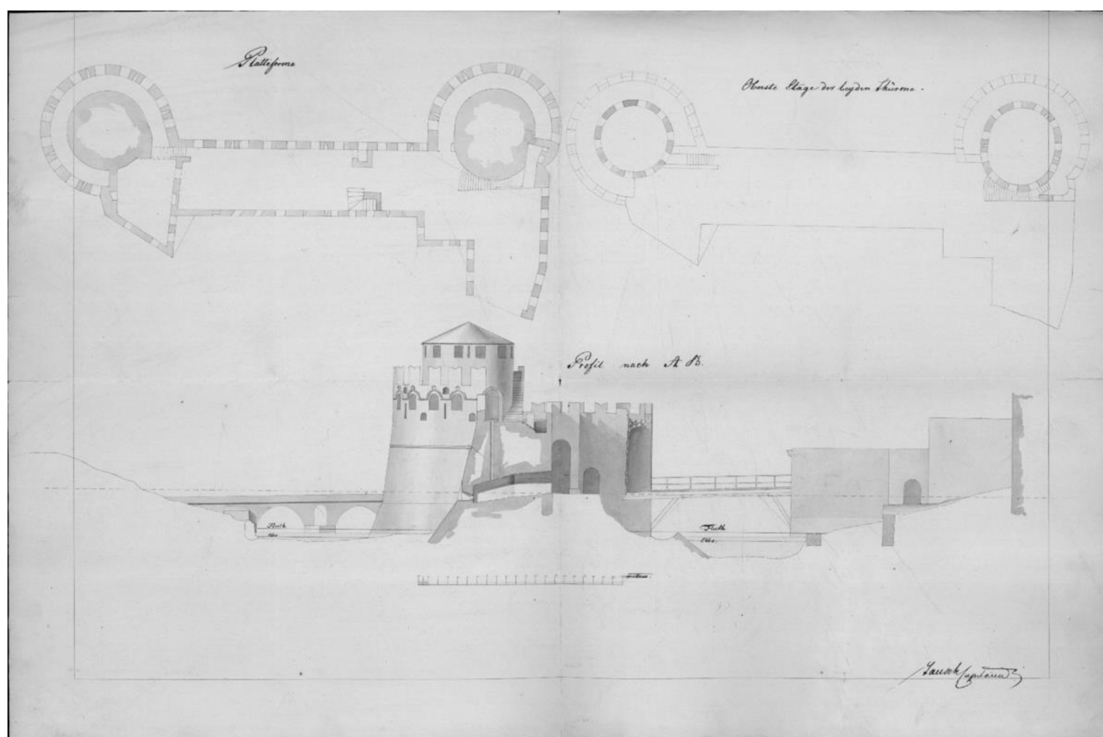
[50] Μέσα στο **φρούριο**, δηλαδή εντός των τειχών κατοικούσαν μόνο οι **Τούρκοι** και οι **Εβραίοι** από το **1470** που κατακτήθηκε το **Νεγροπόντε** από τους **Τούρκους**. **Οι Εβραίοι**, πάλι μέσα στο φρούριο κατοικούσαν και την περίοδο που η πόλη ανήκε στους **Ενετούς**. Ποτέ δεν επέτρεψαν στους Χριστιανούς – Έλληνες να κατοικήσουν εντός του φρουρίου και προσωπικά πιστεύω ότι είναι λογικό που δεν συγκινήθηκαν ιδιαίτερα από το γκρέμισμα τους.

[51] **Οι Εβραίοι** εγκατέλειψαν την πόλη γιατί και αυτοί φοβόντουσαν πως θα αντιμετώπιζαν αντίποινα από τους Έλληνες λόγω της σχέσης τους με τους Τούρκους.

[52] Ο συνοικισμός των **Εβραίων** βρισκόταν στα βορειοανατολικά του φρουρίου εκεί που σήμερα είναι η συμβολή της **Κώτσου** με την **Παπαναστασίου**.

Το έργο αυτό δεν είναι ιδιαίτερα δαπανηρό ενώ τα οφέλη πολλά και σημαντικά. Ο **Βασιλιάς** παραχώρησε το δικαίωμα της κατασκευής στην ίδια την πόλη, συνεπώς είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί αφού δεν εξαρτάται πια από την κυβέρνηση.

*(ΦΝ15) Τα σχέδια για τη νέα γέφυρα ήταν έτοιμα με εντολή του **Όθωνα** από το 1833-35 αλλά η υλοποίηση τους έγινε μετα από 17 χρόνια (1858) από την επίσκεψη του **Μπυσόν** στην Χαλκίδα το 1841. (ΓΑΚ. 1833-35)*

Τετάρτη 9 Απριλίου 1841.

Σήμερα με επισκέφθηκαν οι κ.κ. **Βούλγαρης**, πρόεδρος του δικαστηρίου, **Τυπάλδος**[53], εισαγγελέας και ο στρατηγός **Κριεζώτης**[54]. Οι δύο

[53] **Ιωάννης Τυπάλδος**. Σπούδασε νομικά στην Ιταλία και, όταν γύρισε στην Ελλάδα, προσελήφθη ως ιδιαίτερος γραμματέας του τότε πρωθυπουργού Κωλέττη. Από τη θέση αυτή λέγεται ότι συνέξε την αρνητική απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης στην απειλητική διακοίνωση της Αγγλίας για το περίφημο ζήτημα της αποζημίωσης του **Πατσίφικο**. Στη διάρκεια της επανάστασης του 1854 στην Ήπειρο ήταν ιδιαίτερος γραμματέας του στρατηγού **Τζαβέλλα**, τον οποίο ακολούθησε σε όλες τις πολεμικές επιχειρήσεις του. Αργότερα ακολούθησε τον δικαστικό κλάδο και έγινε πρωτοδίκης και κατόπιν πρόεδρος πρωτοδικών Αθηνών. Μετά την έξωση του **Όθωνα** (1862) παραιτήθηκε και ασχολήθηκε με το δικηγορικό επάγγελμα στο Αργοστόλι. Το 1867 ξαναγύρισε στην Αθήνα, όπου διετέλεσε διαδοχικά αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου, εισαγγελέας νομικός σύμβουλος του υπουργείου των Στρατιωτικών, καθηγητής του στρατιωτικού δικαίου στη **Σχολή Ναυτικών Δοκίμων** και νομικός σύμβουλος του υπουργείου Δικαιοσύνης.(*Academic Dictionaries and Encyclopedias.*) Πεθερός του Χαλκιδαίου δικηγόρου και βουλευτή Χαλκίδας, **Αλέξανδρου Οικονόμου**, γιο του **Ιωάννη Οικονόμου.** (προσωπική έρευνα από την εφημερίδα της Χαλκίδας ΕΥΡΙΠΟΣ).

[54] **Νικόλαος Κριεζώτης** (1785-1853) Από τους διαπρεπέστερους οπλαρχηγούς και ήρωας της Ελληνικής επανάστασης του 1821.

δικαστικοί μου μίλησαν για μια ανακάλυψη 1800 ενετικών νομισμάτων στο **Καστροβαλά**, ένα χωριό κοντά στην **Κύμη** της Εύβοιας που απέχει περίπου 15 ώρες[55] από την Χαλκίδα. Αυτή η ανακάλυψη έγινε πριν από δεκαπέντε ημέρες κατά την ανέγερση μιας εκκλησίας. Αυτοί που τα βρήκαν, τα έδωσαν στον Δήμαρχο τους, που με τη σειρά του έστειλε πέντε νομίσματα στον Δήμαρχο της Χαλκίδας. Τρία νομίσματα έφτασαν στην Αθήνα για να εκτιμηθούν και τα υπόλοιπα δύο δόθηκαν σε μας. Είναι δύο διαφορετικών τύπων νομίσματα από πολύ ελαφρύ άργυρο και στην μια όψη εικονίζεται ο λέων του Αγίου Μάρκου με τις λέξεις **VENETI S.MARCUS**, ενώ στην άλλη ένας δόγης όρθιος, κρατώντας μακρύ ραβδί και οι λέξεις **SAGRADO MOC.DUX**. Τον περασμένο χρόνο κατά τον Ιούλιο έκαναν στην Χαλκίδα μια ακόμα πιο ενδιαφέρουσα ανακάλυψη. Δούλευαν για την επισκευή των **στρατώνων** μέσα στο φρούριο. Η αίθουσα που χρησιμοποιείται για κοιτώνας είναι στενόμακρη και θολωτή. Δεξιά καθώς μπαίνουμε υπάρχουν κατά μήκος του τοίχου δύο μεγάλες καμάρες που προεξέχουν λίγο. Όλοι πίστευαν ότι ήταν τμήματα του τοίχου και χρησίμευαν για στήριξη, αλλά καθώς οι κτίστες επισκεύαζαν τον τοίχο που είχε ζημιές από έναν σεισμό, (οι σεισμοί είναι πολύ συχνοί στην Χαλκίδα) μια πέτρα έπεσε προς τα πίσω στο κενό του χώρου που σχηματιζόταν από την καμάρα. Με διαταγή του στρατηγού **Φαμπρίκιου** που είναι φρούραρχος εδώ και μου τα διηγήθηκε, συνέχιζαν να καθαρίζουν τον τοίχο και βρήκαν ένα μεγάλο θολωτό χώρο[56] μέσα στον οποίο υπήρχαν **σάκοι**. Άλλοι σάκοι είχαν μέσα περικεφαλαίες, άλλοι πανοπλίες, άλλοι λόγχες και άλλοι σιδερένια άστρα. Ο **Φαμπρίκιος** ειδοποίησε αμέσως τον **Βασιλιά** και του έστειλε μερικές από τις πανοπλίες. Είναι αυτή που είδα κατά τον ερχομό μου και με έκανε να αποφασίσω να ζητήσω από τον Βασιλιά να τις μεταφέρει όλες στην Αθήνα. Μερικές **χάθηκαν** κατά την μεταφορά αλλά αν θέλει κάποιος **να αγοράσει**[57] βρίσκει ακόμα μερικές από αυτές στην Χαλκίδα.

---

[55] Το ταξίδι **Χαλκίδα – Κύμη** διαρκούσε 24 ώρες και αυτό σίγουρα μέχρι το 1898 που έχω αδιάψευστες πληροφορίες. Μόνο για να περάσει κάποιος την **Κακιά Σκάλα** του Αλιβερίου χρειαζόταν 5 ολόκληρες ώρες. Πληροφορίες γι αυτό το τραγικό ταξίδι αλλά και μια υπέροχη περιγραφή της πανέμορφης Κύμης μπορεί να βρει κανείς στο ***«Χαλκίς – Κύμη και η σατανική Κακιά Σκάλα του Αλιβερίου»*** που αφορά δική μου δημοσίευση, πάλι από άρθρο της **ΕΥΡΙΠΟΣ** και βρίσκεται εδώ.

[56] Ο συντάκτης της εφημερίδας του 1934 βάζει παρένθεση σε αυτό το σημείο και αναρωτιέται αν αυτός ο θολωτός χώρος έχει σχέση με τα οράματα της Αγίας Πελαγίας πριν από δύο χρόνια. (Στο τέλος όλης της περιγραφής θα γράψω γι αυτά τα οράματα που είχαν συγκλονίσει όλη την Ελλάδα)

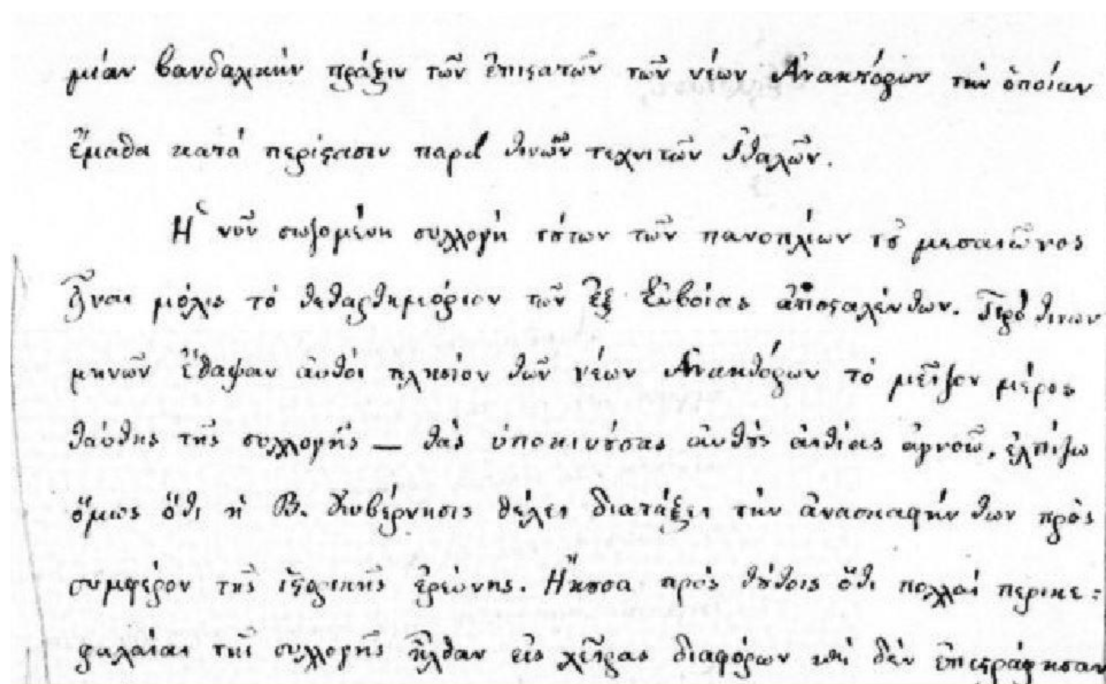
[57] Το **ευτράπελο** είναι ότι όλοι οι σύγχρονοι σήμερα, μιλάμε για **κλοπές** των πανοπλιών και διάφορα σενάρια για την εξαφάνιση του μεγαλύτερου μέρους τους ενώ εδώ ο Μπυσόν μας λέει ξεκάθαρα ότι αυτές πωλούνταν σαν σουβενίρ στην Χαλκίδα.

*(ΦΝ16) Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης. Μία από τις πανοπλίες της Χαλκίδας. Να προσθέσω εδώ ότι οι πανοπλίες αυτές βρίσκονται σε πολλά μουσείου του κόσμου. Κάποιες βρίσκονται και στο παλαιό κτίριο της Βουλής. (*Pinterest Robert Mazza*)*

*Θα διακόψω για λίγο την τόσο ενδιαφέρουσα περιγραφή του Μπυσόν και θα σταθώ για λίγο ακόμα στις πανοπλίες που βρέθηκαν στα τείχη του πάλαι ποτέ Νεγροπόντε. Σκαλίζοντας τα **Γενικά Αρχεία του Κράτους** έπεσα σε ένα έγγραφο (που για πρώτη φορά δημοσιεύεται), το οποίο υπογράφει κάποιος **Γεώργιος Μπεντάδης Δάρβαρης**, (σε αναζήτηση κάποιου βιογραφικού του βρήκα ότι ήταν από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της Ελληνικής διανόησης εκείνη την εποχή), το οποίο στέλνει στον Βασιλιά και τον παρακαλάει να **προστατεύσει τις πανοπλίες** από τα χέρια των **επιστατών** του. Ούτε λίγο, ούτε πολύ ο **Δάρβαρης** αναφέρει σε αυτό το έγγραφο ότι οι επιστάτες του παλατιού **έθαψαν** το μεγαλύτερο μέρος των πανοπλιών κάπου κοντά στο παλάτι, με σκοπό κάποια στιγμή να τις **πουλήσουν.** Σύμφωνα λοιπόν με αυτά που μας περιγράφει ο Μπυσόν και που καταγγέλλει ο Δάρβαρης οι πανοπλίες αυτές υπήρξαν αντικείμενο **πλιάτσικου** στη χείριστη μορφή του, όπως και τόσα άλλα αρχαιολογικά ευρήματα σε όλη την Εύβοια. Φυσικά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Εύβοια είχε απελευθερωθεί μόλις πριν 8 χρόνια πρίν από όλες αυτές τις μαρτυρίες και είναι λογικό ένας εξαθλιωμένος λαός, που για τα τελευταία 400 περίπου χρόνια ήταν κυριολεκτικά σκλάβος, χωρίς καμία παιδεία και γνώση να υποπίπτει σε τέτοια ολισθήματα. Απο την άλλη μεριά θα έπρεπε να μας δικαιολογούσε ο Μπυσόν, πως γίνεται συμπατριώτες του αλλά και το ίδιο του το κράτος, που και παιδεία υψηλού επιπέδου είχε και **«αυστηρούς κανόνες Ευρωπαϊκής ηθικής»,** να έχει τα καλύτερα μουσεία στον κόσμο λόγω των αρχαίων Ελληνικών γλυπτών.*

*(ΦΝ17) ΓΑΚ, Ιστορικά αρχεία **Γιάννη Βλαχόγιαννη**. μέρος της επιστολής του Γ. Μπεντάδη Δάρβαρη προς τον Βασιλιά Όθωνα.*

μίαν βανδαλικὴν πρᾶξιν τῶν ἐπιστατῶν τῶν νέων Ἀνακτόρων τὴν ὁποίαν
ἔμαθα κατὰ περίστασιν παρὰ τινῶν τεχνιτῶν Ἰταλῶν.
Ἡ νῦν σωζομένη συλλογὴ τούτων τῶν πανοπλιῶν τοῦ μεσαιῶνος
εἶναι μόλις τὸ δεκατημόριον τῶν ἐξ Εὐβοίας ἀποσταλέντων. Πρὸ τινῶν
μηνῶν ἔθαψαν αὐτοὶ πλησίον τῶν νέων Ἀνακτόρων τὸ μεῖζον μέρος
ταύτης τῆς συλλογῆς — τὰς ὑποκινούσας αὐτοὺς αἰτίας ἀγνοῶ, ἐλπίζω
ὅμως ὅτι ἡ Β. Κυβέρνησις θέλει διατάξει τὴν ἀνασκαφὴν των πρὸς
συμφέρον τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἤκουσα πρὸς τούτοις ὅτι πολλαὶ περικε-
φαλαῖαι τῆς συλλογῆς ἦλθαν εἰς χεῖρας διαφόρων καὶ δὲν ἐπεστράφησαν

Ας συνεχίσουμε τώρα με τα της επίσκεψης του Μπυσόν.

Αφού έκανα τις επισκέψεις μου στην πόλη ανέβηκα στο άλογο για να πάω να δώ τους **δύο πύργους** και **το κάστρο** που μου είπαν ότι υπάρχουν σε ένα χωριό που λέγεται **Φύλλα** και απέχει δύο **λεύγες**[58] από την Χαλκίδα, νοτιοανατολικά του **Βασιλικού**[59]. Μόλις βγει κανείς από την πόλη συναντά μια στενή πεδιάδα[60] που δεξιά και αριστερά βρέχεται από την θάλασσα. Δεξιά υπάρχει ένα βουνό[61] που στους πρόποδες του έχει ανοιχτεί δρόμος που οδηγεί στην πηγή της **Αρέθουσας**, στην Κάρυστο και στην **Ερέτρια**. Η πλαγιά του βουνού αυτού που βλέπει προς την θάλασσα είναι γεμάτη από παλαιούς **τάφους**. Εσωτερικά από αυτό υπάρχει ένα μακρύ **υδραγωγείο** Ελληνικής κατασκευής, που είναι σκαμμένο μέσα σε βράχια. Αυτό το υδραγωγείο επισκευάστηκε αργότερα από τους Ρωμαίους και στη συνέχεια από τους Ενετούς. Τα οφιοειδή ίχνη

[58] Μία λεύγα=4,452μ άρα η απόσταση για τα Φύλλα περίπου 9 χιλιόμετρα.

[59] Η τυπογραφικό λάθος ή λάθος του Μπυσόν, εκτός και αν κάτι έχει αλλάξει από τότε στη θέση των χωριών που δεν το νομίζω. Το χωριό Φύλλα βρίσκεται βορειοανατολικά του Βασιλικού και όχι νοτιοανατολικά.

[60] Η πεδιάδα αυτή έξω από την πόλη είναι η περιοχή από την σημερινή Αρέθουσα μέχρι την Λιανή Άμμο και οι θάλασσες που βρέχουν τα πλευρά της είναι του νότιου και βόρειου Ευβοϊκού αντίστοιχα.

[61] Για να γίνει κατανοητή η περιγραφή τουλάχιστον για όσους γνωρίζουν την Χαλκίδα, φανταστείτε ότι βρίσκεται κάπου στις σημερινές Καμάρες και το βουνό που βλέπει δεξιά του είναι το Βαθροβούνι.

*(ΦΝ18)Θολωτός τάφος στο **Βαθροβούνι**. (ΓΑΚ Θ. Σκούρας)*

του πάνω στον βράχο, δίνουν μια υπέροχη ομορφιά στο τοπίο. Οι καμάρες αρχίζουν από την πλατεία που χωρίζει το κάστρο από το προάστιο και εκτείνεται σε απόσταση έξι έως λευγών από εκεί. Ακολουθήσαμε επι μια ώρα τους ελιγμούς αυτού του υδραγωγείου και τότε αρχίσαμε να περνάμε μέσα από φράχτες γεμάτους από λουλούδια κατά μήκος των ρυακιών. Σε αυτό το μέρος της εξοχής της Χαλκίδας, η βλάστηση έχει πολύ σφρίγος και εκπέμπει θαυμάσια αρώματα απο τους χυμούς της. Όλη αυτή η αφθονία νερών, χλόης και ανθέων ήταν κάτι θεσπέσιο μετά από την ξηρασία που είδα στις ακτές της Αττικής και των βουνών της Βοιωτίας .

Οι **δύο πύργοι** βρίσκονται στις κορυφές δύο ξεχωριστών λόφων. Η πρόσοψη του καθενός έχει πλάτος έξι μέτρα, το πάχος των τειχών του ένα μέτρο και δεκαπέντε εκατοστά και το ύψος τους 15 έως 16 μέτρα. Οι Ενετοί τους είχαν σαν παρατηρητήρια, αφού από αυτούς βλέπεις πεντακάθαρα όλη την θαλάσσια γραμμή, από τον **Ωρωπό** μέχρι την Χαλκίδα και έτσι παρακολουθούσαν τι συνέβαινε μέσα στην περιοχή του νότιου Ευβοϊκού κόλπου. Ψηλά, σε κάθε όψη του πύργου υπάρχει ένα μικρό παράθυρο ωοειδούς σχήματος.

(ΦΝ19) Οι δύο Ενετικοί πύργοι στο χωριό Φύλλα. (ΓΑΚ Θ. Σκούρας).

Από εδώ το χωριό Φύλλα απέχει λιγότερο από το ένα τέταρτο μιας λεύγας και στην κορφή του βουνού που δεσπόζει, βρίσκεται ένα **παλαιό φρούριο**, του οποίου ο τετράγωνος πύργος και μερικά από τα τείχη του διατηρούνται σε άριστη κατάσταση. Κτίστηκε τα τελευταία χρόνια της Φράγκικης κατοχής και δεν φαίνεται να υπήρξε σημαντικό φρούριο.

*(ΦΝ20)Το καστέλι στο χωριό Φύλλα. Η ιστορία αναφέρει ότι εδώ έμεινε ο πασίγνωστος για τους έρωτες και τους πολέμους του **Ιππότης Λικάριος.** Κάποιοι άλλοι, υποστηρίζουν ότι εδώ έξω από αυτό το κάστρο τάφηκε ο διάσημος Ιππότης. (ΓΑΚ Θ. Σκούρας}.*

Όταν επέστρεψα στην Χαλκίδα ζήτησα από τον συνταγματάρχη **Φαμπρίκιο** να με συνοδέψει στις επάλξεις του φρουρίου μήπως αναγνωρίσω κάποια οικόσημα που βρίσκονται τοποθετημένα σε διάφορα σημεία στα τείχη. Αυτά όμως είναι τόσο ακρωτηριασμένα που δεν μπορούν να μελετηθούν. Στην μέση των Ενετικών οχυρώσεων υπάρχουν δύο φράγκικοι πύργοι που είναι σε καλή κατάσταση. Είναι εύκολο να τους διακρίνει κανείς γιατί δεν έχουν καμία σχέση με το σχέδιο των οχυρώσεων από τους Βενετούς. Επειδή όμως ήταν σε καλή κατάσταση και δεν επηρέαζαν την οχύρωση της πόλης καθώς η προεξοχή τους βρίσκεται προς το εσωτερικό του φρουρίου, τους διατήρησαν. Από τον φράγκικο πύργο του Ευρίπου δεν έχει μείνει τίποτα. Ο νεώτερος πύργος[62] εκτός από τις βάσεις και τα θεμέλια είναι έργο Ενετών. Από αυτόν τον πύργο μπορείς να παρακολουθήσεις όλες τις κινήσεις του **ρεύματος** του Ευρίπου. Όταν ήρθα το είδα να κινείται ταχύτατα από βορά προς νότο. Τώρα το έβλεπα να κινείται αντίθετα με σχεδόν την ίδια ταχύτητα. Κάποια άλλη στιγμή είχα δει να νερά τελείως ακίνητα μέχρι που μετα από λίγη ώρα άρχισαν πάλι να κινούνται. Η μελέτη αυτού του φαινομένου απασχόλησε όλους τους σοφούς, ακόμα και τον **Αριστοτέλη**, αλλά το πρόβλημα εξακολουθεί να μένει άλυτο.

(ΦΝ21) Το κάστρο που στεκόταν και παρατηρούσε τα ρεύματα ο Μπυσόν. (Οι κινητές γέφυρες του Ευρίπου Θ.Π. Τάσιος - Edward Lear 1848)

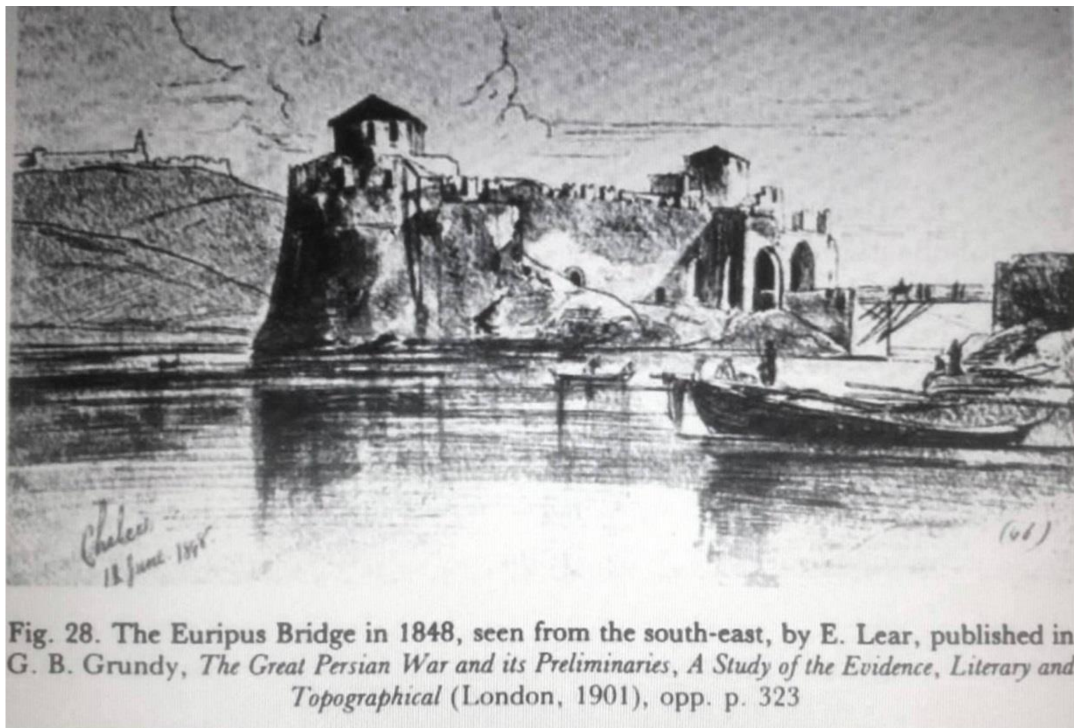

Fig. 28. The Euripus Bridge in 1848, seen from the south-east, by E. Lear, published in G. B. Grundy, *The Great Persian War and its Preliminaries, A Study of the Evidence, Literary and Topographical* (London, 1901), opp. p. 323

[62] Αναφέρεται στο κάστρο του Ευρίπου που βρισκόταν στην σημερινή παλαιά γέφυρα της Χαλκίδας.

Είναι γνωστό ότι το ρεύμα αλλάζει διεύθυνση κάθε έξι ή επτά[63] ώρες αλλά δεν έχει βρεθεί κάποιος ακριβής νόμος που να καθορίζει εκ των προτέρων με ακρίβεια την **αμπώτιδα** και την **πλημμυρίδα**. Θα πρέπει να γίνουν με επιστημονική επίβλεψη παρατηρήσεις και καταγραφές τουλάχιστον για ένα έτος[64] και όταν αυτές συγκεντρωθούν τότε να γίνουν αντικείμενο μελέτης από ειδικούς επιστήμονες. Πρίν από πολλούς αιώνες ο Ιησουίτης Babin[65] δημοσίευσε παρατηρήσεις που έκανε για έναν μήνα αλλά δεν αρκεί. Θα πρέπει η εξέταση του φαινομένου να γίνει με μεγαλύτερη επιμονή και τότε η επιστήμη θα είναι σε θέση να βγάλει συμπεράσματα. Καθώς επιστρέφαμε από την μεγάλη πόρτα του φρουρίου, παρατήρησα κάτω από την πρώτη σκεπαστή πύλη μια **μαύρη πλάκα** που ήταν εντοιχισμένη και είχε το σχήμα ανοικτού βιβλίου. Σε κάθε σελίδα υπήρχε μια επιγραφή με μακρόσυρτους αραβικούς χαρακτήρες που νομίζω ότι ανήκουν στα πρώτα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης. Ζήτησα και μου έφεραν μία σκάλα και την αποτύπωσα σε χοντρό χαρτί με ένα σφουγγάρι και μια βούρτσα. Κάποιοι Τούρκοι που περνούσαν από εκεί πηγαίνοντας προς τα σπίτια τους από τα προάστια, με κοίταζαν με φρίκη που έκανα αυτή την βεβήλωση, αλλά εδώ και λίγα χρόνια μάθανε να υπομένουν πράγματα που άλλοτε θα τους έκαναν να αγανακτούν. Αυτή η επιγραφή με τα μακριά τούρκικα γράμματα θα τοποθετήθηκε ασφαλώς κατά την πρώτη είσοδο των Τούρκων στην Χαλκίδα που έγινε την Πέμπτη 12 Ιουλίου του 1470 ή για ανάμνηση της ανέγερσης του πύργου. Υπάρχει και μια άλλη επιγραφή σε άλλη πύλη, δεξιά καθώς μπαίνουμε από το μέρος του **παζαριού**[66] που οι χαρακτήρες

[63] Τα ρεύματα αλλάζουν φορά κάθε έξι ώρες περίπου και ποτέ επτά.

[64] Η ευχή του Μπυσόν έπιασε τόπο αφού 25 χρόνια μετα την επίσκεψη του, το 1866, ο υποναύαρχος του Βρετανικού πολεμικού Ναυτικού **Arthur Lukis Mansell** (τον είχαμε αναφέρει και στην παραπομπή Νο 12 σαν γαμπρό του Γάλλου πρέσβη Τιές) έκανε λεπτομερείς καταγραφές του φαινομένου τις οποίες χρησιμοποίησε ο καθηγητής και διευθυντής του Αστεροσκοπείου Αθηνών **Δημήτριος Αιγινήτης** και εξήγησε το φαινόμενο. Ο Αιγινήτης χρησιμοποίησε και τις καταγραφές του τότε υποπλοίαρχου του Ελληνικού βασιλικού Ναυτικού, **Ανδρέα Μιαούλη** (εγγονός του συνονόματου του ήρωα της επανάστασης του 1821) που έκανε το 1872 και εξέδωσε το 1882 σύγγραμμα με τίτλο «**Περι της παλίρροιας του Ευρίπου**». Το σύγγραμμα αυτό το βρήκα τελείως τυχαία στην βιβλιοθήκη της Χαλκίδας σε μορφή φωτοτυπίας όμως, το κειμενοποίησα από την αρχή στην πρωτότυπη γλώσσα του και μπορείτε να το δείτε εδώ. Το ίδιο σύγγραμμα το έχω μεταγλωττίσει στην καθομιλουμένη, έχω επεξεργαστεί και καθαρογράψει τους πίνακές του και έχω προσθέσει πολλές επεξηγήσεις και παραπομπές, αλλά ακόμα δεν είναι έτοιμο προς δημοσίευση.

[65] Jacques Paul Babin (1614-1699). Τις μετρήσεις του Ιησουίτη Babin χρησιμοποίησε ο σοφός όπως τον αποκαλούσαν **François Alphonse Forel** κάπου στο 1880 και υποστήριξε και αυτός ότι έλυσε το φαινόμενο. Στη συνέχεια όπως είναι φυσικό καταρρίφθηκε η θεωρία του.

[66] Παζάρι ήταν ο χώρος που σήμερα βρίσκεται η δημοτική αγορά της Χαλκίδας. Και τότε τον ίδιο ρόλο έπαιζε μόνο που δεν υπήρχε κανένα κτίριο παρα μόνο καθαρισμένα χωράφια. Η άλλη πύλη που αναφέρει προφανώς ήταν η άνω πύλη του φρουρίου.

μου φάνηκαν ίδιοι, αλλά η πέτρα δείχνει για νεώτερη και δεν περιέχει παρα μόνο λίγες γραμμές. Αυτό που με έκανε να αποτυπώσω την πρώτη επιγραφή, ήταν η επιβλητική και ιστορική μορφή της. Χωρίς να γνωρίζω τις ανατολικές γλώσσες, σκέφτηκα ότι δεν θα ήταν μια απλή αραβική επιγραφή ή κάποιο ρητό του κορανίου.

Είναι μάταιο να ψάχνει κανείς για λεπτομερείς πληροφορίες που αφορούν την Εύβοια στα βιβλία των περιηγητών και των γεωγράφων. Ο **Στράβων** είναι συντομότατος, αλλά και στον **Παυσανία** δεν βρήκα τίποτα. **Ο Μελέτιος** δεν δίνει καμία άλλη πληροφορία εκτός του ότι ο ρήτορας **Ισαίος** και ο σκοτεινότερος των ποιητών **Λυκόφρων** κατάγονταν από την Χαλκίδα, και ότι ο **Αριστοτέλης** πέθανε σε αυτήν είτε από δηλητηρίαση, είτε από απελπισία γιατί δεν έλυσε το πρόβλημα της παλίρροιας του Ευρίπου. Το πιθανότερο είναι να υπάρχουν στοιχεία στα αρχεία της Βενετίας, από το 1372 που πήρε την βαρονία του Νεγροπόντε μέχρι το 1470 η ακόμα μέχρι το 1479 που υπογράφηκε η ειρήνη και παραχωρήθηκαν τα δικαιώματα της Ενετίας στους Τούρκους. Όμως θα μου είναι πολύ δύσκολο να συνθέσω πλήρως και δίχως κενά τα γεγονότα που αφορούν τις τρείς **βαρονίες**, των Ωρεών, της Χαλκίδας, της Καρύστου και καθένα από τα παρακλάδια της οικογένειας **Ντάλλε Κάρτσερι** που κατείχαν αυτούς τους τίτλους.

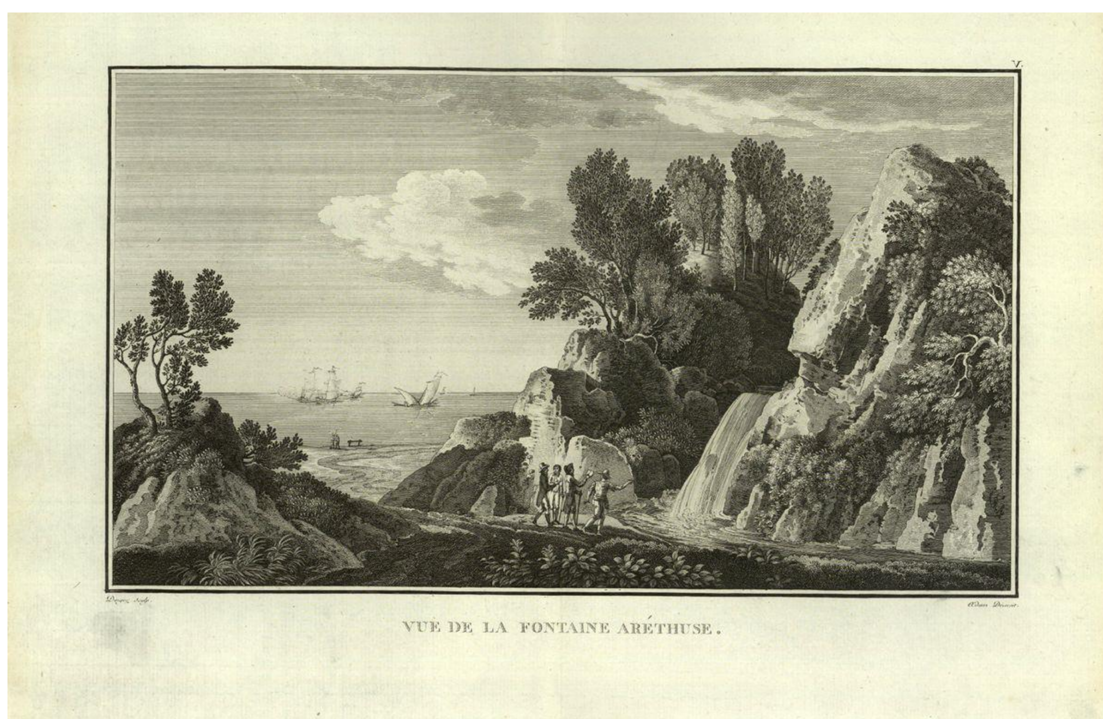
Την περίοδο της τουρκοκρατίας ήταν απολύτως αδύνατο να επισκεφθεί κάποιος την Εύβοια γιατί οι παντοδύναμοι Τούρκοι δεν επέτρεπαν σε κανέναν να πατήσει το πόδι του στο νησί. Ακόμα πιο αδύνατον ήταν να προσπαθήσει κάποιος να βρει λεπτομερείς σημειώσεις του φρουρίου της Χαλκίδας ή άλλων φρουρίων, έστω και ερειπωμένων. Παρ όλα αυτά θα προσπαθήσω να αποφύγω αυτές τις κατά προσέγγιση γνώσεις και να γνωρίσω με ακρίβεια το νησί της Εύβοιας με μοναδικό οδηγό τις σημειώσεις του **Ιησουίτη Babin**.

Η ατμόσφαιρα της Χαλκίδας βαριά και πυκνή, άρχισε να με κουράζει. Ανησυχούσα μην αρρωστήσω από την πρωινή βροχή που δέχτηκα όλη στην πλάτη μου κατά την επίσκεψη μου στο μεγάλο φράγκικο φρούριο στα Φύλλα. Φοβήθηκα μήπως αυτή η βροχή λόγω των **ελών** που υπάρχουν εδώ αύξανε τον κίνδυνο της εμφάνισης **ελώδους πυρετού** που εδώ τον ονομάζουν «**πυρετό της Χαλκίδας**»[67] και γι αυτό ήθελα να

[67] Μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα οι ελώδεις πυρετοί που εμφανίζονταν πολύ συχνά στην Χαλκίδα, είχαν ξεκληρίσει ολόκληρες οικογένειες. Μέχρι να αντιληφθεί το κράτος ότι η εμφάνιση των

απομακρυνθώ από την πόλη όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Έτσι ανέβαλα την επίσκεψη μου για τις πηγές της **Αρέθουσας** και των τάφων του Βαθροβουνίου για το δεύτερο ταξίδι μου στην Χαλκίδα, και την επομένη αναχώρησα.

(ΦΝ22) Οι πηγές της Αρέθουσας στην Χαλκίδα όπως ήταν το 1802. (ΓΑΚ -Σκηνή καθημερινής ζωής μπροστά στην πηγή της Αρέθουσας στην Χαλκίδα. Σχεδιαστής: - Χαράκτης: Dorgez).

Εφημερίς ΕΥΡΙΠΟΣ 30 Μαΐου 1912.

Μετά την αναχώρησιν του εκ Χαλκίδος ο Μπυσόν μετέβη εις Θήβας και Κωπαΐδα, από εκεί στους Δελφούς, Θερμοπύλας, Λαμίαν και άλλα χωριά. Επανήλθε κατόπιν εις Λοκρίδα και αφού επεσκέφθη διάφορα μέρη και τα ερείπια του Θρονίου, έφθασεν εκ νέου εις την Εύβοιαν και επεσκέφθη τους Ωρεούς, το Ξηροχώριον, την Μονοκαριάν, το Μεχμέτ Αγά[68], την Χαλκίδα, και άλλα ιστορικά σημεία. Εις την αφήγησιν της μεταβάσεως του εκ του Μαντουδίου εις τα ερείπια της **Πύλης**,[69]τέσσαρας ώρας μακράν του Μεχμέτ Αγά, ευρίσκομεν την κατωτέρω περικοπήν:

πυρετών αυτών οφείλονταν αποκλειστικά στα πολλά έλη που είχε, όχι μόνο η Χαλκίδα αλλά και η Αθήνα, η αντιμετώπιση της μάστιγας έφτανε στο σημείο να πλησιάζει τα όρια της κωμωδίας. Δεν ήταν λίγες οι φορές που επιστρατεύονταν πολίτες για να αποψιλώσουν ολόκληρες περιοχές από το φυτό «φλόμο» που θεωρήθηκε υπεύθυνο για τους πυρετούς. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κινητοποιούσαν ολόκληρα τάγματα από στρατιώτες για την ίδια δουλειά. Το πρόβλημα τελικά λύθηκε όταν αποξηράθηκαν τα έλη, και εξαφανίστηκε οριστικά με την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας. (**Στέφανος Καλλίας**, **Η Χαλκίς υπο φυσικήν και ιατρικήν έποψιν**).

[68] Σημερινό Προκόπι Ευβοίας.

[69] Στο χωριό Πήλι της Β. Εύβοιας υπάρχουν λείψανα αρχαίων τειχών. Το σημείο αυτό ονομάζεται Καστρί.

-Ακολουθεί η συνέχεια της αφήγησης του Μπυσόν που βρισκόταν στην περιοχή του Μαντουδίου της βόρειας Εύβοιας.

Επιστρέψαμε ακολουθώντας την άλλη όχθη του ποταμού μέσω μικρών μονοπατιών που είχαν ανοιχτεί μέσα στο δάσος. Εκεί συνάντησα τον ωραιότερο **πλάτανο** απ όσους είχα δει σε αυτό τον τόπο που είναι γεμάτος από ωραίους πλάτανους. Θέλησα να τον μετρήσω και χρειάστηκαν 25 βήματα μου για την περίμετρο του κορμού, ενώ για την έκταση που κάλυπτε το φύλλωμα του 220 βήματα. Όλοι οι βλαστοί του είναι υγιέστατοι και διαθέτει την δροσιά της νεότητας.

(ΦΝ23) Ο πλάτανος που αναφέρει ο Μπυσόν όπως είναι σήμερα. Ο Στέφανος Καλλίας αναφέρει ότι το 1896 η περίμετρος του ήταν 13,5μ και διάμετρο 4,15μ. Επίσης μας λέει πρίν από 25 χρόνια που είχε μετρηθεί πάλι η περίμετρος του ήταν 12,5μ. (πηγή φωτ. Naevias.gr)

Ακόμα και τα κλαδιά αυτού του πλάτανου είναι τεράστια και σε μήκος και σε πάχος και ακόμα πιο εντυπωσιακά από τον τεράστιο σε όγκο και επιφάνεια κυρίως κορμό. Είναι τόσο αρμονικές οι αναλογίες του που μόνο αν τον πλησιάσει κανείς από κοντά διακρίνει το τεράστιο του αναστήματος του.

Καθώς ερχόμουν για το ταξίδι αυτό άκουσα για ένα πολύ **ποιητικό έθιμο** που υπάρχει ακόμα εδώ από τα πολύ αρχαία χρόνια. Σε περιόδους ξηρασίας που φτάνει σε σημείο να γίνεται απαραίτητη η βροχή, ντύνουν ένα κορίτσι όπως ήταν οι αρχαίες **Ναϊάδες**[70] και το καλύπτουν με

[70] Ναϊάδες. Νύμφες των πηγών, των ποταμών και των λιμνών. (Ελληνική μυθολογία)

καλάμια και άνθη υδρόβιων φυτών. Στο κεφάλι της από όπου κρέμονται τα μακριά της μαλλιά, βάζουν ένα στεφάνι από φύλλα και οι ιερείς με τους υπόλοιπους χριστιανούς την περιφέρουν στην κοινότητα και μετά στις όχθες του ποταμού σαν να ήθελαν να την **θυσιάσουν** στον ποταμό. Σε όλο το μήκος αυτής της διαδρομής που γίνεται η λιτανεία, οι υπόλοιποι κάτοικοι που παρακολουθούν, ραντίζουν με ένα ραντιστήρι την γη, το κορίτσι και τους εαυτούς τους με μικρές σταγόνες από το νερό του ποταμού.

(ΦΝ24) Οι πανέμορφες Ναϊάδες σε έργο του GioacchinoPagliei1881 (βικιπαίδεια)

ΠΕΜΠΤΗ 15 Μαΐου 1841

Στις εφτά και μισή το πρωί ξεκίνησα έφιππος από το **Αχμέτ Αγά** για την Χαλκίδα, μαζί με την **κυρία Νόελ** και όλη την οικογένεια της. Λόγω του περιτριγυρισμένου από βουνά χωριού Αχμέτ Αγά, με αποτέλεσμα να μην αερίζεται όσο θα έπρεπε, ο κύριος και η κυρία Νόελ για χρόνια πολλά υπέφεραν από τους πυρετούς με αποτέλεσμα να βλάψει την υγεία τους.

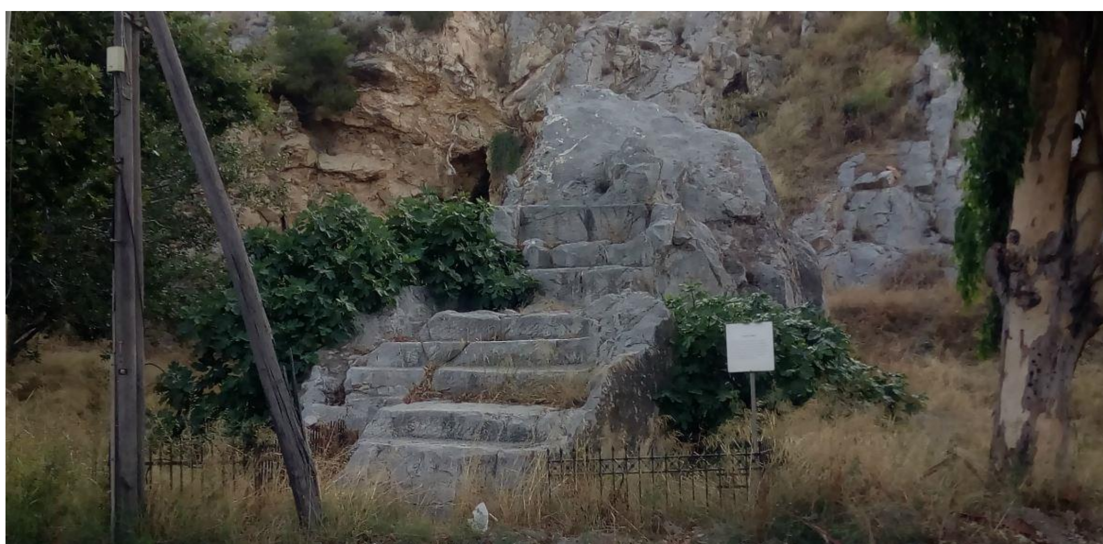
Έτσι μετά από παροτρύνσεις της οικογένειας τους αποφάσισαν να επιστρέψουν στην Αγγλία αν και όπως λένε θα τους λείψει ο ήλιος της Ελλάδας. Ο δρόμος μέσα από την κοιλάδα του Αχμέτ Αγά έχει μια θαυμάσια σκιά και διατηρείται σε άριστη κατάσταση. Εκεί που θα υπάρξει πρόβλημα ακόμα και για τα άλογα είναι στο Δερβέν,[71] που όμως σε αποζημιώνει η υπέροχη θέα, με τα δάση και τα τόσο πυκνά φυλλώματα τους, τα γραφικά βουνά που πρέπει να έχει πολλά μάτια κανείς ώστε θα θαυμάσει αυτή την καλλονή της φύσης. Μετά από πορεία τεσσάρων ωρών φτάσαμε στην κορυφή του βουνού σε ένα πανέμορφο σημείο που εκεί κοντά υπήρχε και μια πηγή. Από αυτή την κορυφή βλέπεις τα πάντα. Η πεδιάδα της Χαλκίδας και στην άκρη της η πόλη, η θάλασσα του Ευβοϊκού και τα βουνά της Βοιωτίας απλώνονταν κάτω από τα πόδια μας. Πέντε ώρες πριν φτάσουμε στην Χαλκίδα διακρίναμε τους μιναρέδες της και μετά από τρεις ώρες δρόμο εμφανίστηκε η σχεδόν τούρκικη όψη της πόλης. Ένας **Αβησσυνός** που φορούσε το παραδοσιακό κάλυμμα στο κεφάλι του, το **τουρμπάνι**, βάδιζε ειρηνικά στο πλευρό μας. Τέλος φτάσαμε στο **Βελή Μπαμπά** και μετά στην Χαλκίδα. Ο κύριος **Τιές**, ο προξενικός μας πράκτορας μας είχε προετοιμάσει κατάλυμα σε ένα σπίτι που είχε αγοραστεί από τον κύριο **Μιμών**. Το σπίτι αυτό ήταν παλαιό χαρέμι του **πασά του Ευρίπου** και η εσωτερική διάταξη του ήταν εντελώς προσαρμοσμένη στις τούρκικες συνήθειες. Μεγάλες θολωτές στοές πρίν απο τα δωμάτια και σε κάθε ένα από αυτά **τιμητικές εξέδρες** που μόνο οι κύριοι του σπιτιού καθόντουσαν σε αυτές, αφού προηγουμένως τις είχαν καλύψει με τάπητες οι **δούλοι**. Οι δούλοι ούτε καν μέχρι την βάση αυτών των εξέδρων δεν τους επιτρεπόταν να πλησιάσουν. Μικρή μαρμάρινη δεξαμενή στον κήπο με ωραίο φοίνικα και γύρω διάφορα δένδρα και άνθη. Γύρω από το σπίτι ψηλοί τοίχοι για να σταματάνε τα βλέμματα των ξένων περίεργων ματιών. Σε όλα αυτά προσθέστε τις άθλιες στενές σκάλες, τους άθλιους στενούς εξώστες και ανακατέψτε την νωχελικότητα με την καλοπέραση για να έχετε πλήρη εικόνα του τούρκικου σπιτιού. Το δωμάτιο μου έβλεπε προς τον Εύριπο και μπορούσα να δω ακόμα και τις εναλλαγές του ρεύματος. Ο άνεμος σε χαϊδεύει ευχάριστα και δροσερά και αυτό είναι μεγάλο πλεονέκτημα για τους κατοίκους της πόλης που πλήττεται από **αφρικανικό καύσωνα**.

[71] Ακόμα και σήμερα Δερβένι λέγεται η περιοχή και βρίσκεται λίγο πριν φτάσουμε στον Άγιο Ιωάννη τον Ρώσο. Είναι το σημείο με τις πολλές κατολίσθησες, που γι αυτό τον λόγο έχει καλυφθεί μεγάλο μέρος του βουνού με συρμάτινο πλέγμα.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 16 Μαΐου 1841.

Στο προηγούμενο ταξίδι μου εδώ δεν βρήκα τον χρόνο να επισκεφτώ την πηγή της Αρέθουσας. Αυτή την φορά δεν υπήρχε περίπτωση να χάσω την ευκαιρία και στις έξι το πρωί αναχώρησα γι αυτή την εκδρομή. Μετα από τρία τέταρτα της ώρας στον δρόμο Χαλκίδας Ερέτριας, υπάρχει ένας **βράχος**[72] που στις πλευρές του έχουν σκαλιστεί **τάφοι**. Σε πολλά σημεία επίσης του ίδιου βράχου έχουν σκαλιστεί σκάλες[73] που δείχνουν ότι εκεί κάποτε υπήρχε **ναός** ή κάποιο είδος μνημείου ή **βωμός.**

(ΦΝ25)Η μόνη σκάλα που έχει σωθεί σήμερα και βρίσκεται ακριβώς μετά την εκκλησία του Αγίου Στεφάνου. (προσωπικό αρχείο)

Υπάρχουν κάποιοι τάφοι σε αυτή την κορφή του βράχου. Πλησίασα έναν από αυτούς τους τάφους και υπήρχε μια αναμμένη λυχνία κρεμασμένη από έναν βράχο που την συγκρατούσε ένας σιδερένιος κρίκος. Μερικά νομίσματα ήταν σκορπισμένα δεξιά και αριστερά. Μάλλον εκεί θα ήταν ο τάφος κάποιου **αρχαίου ήρωα** που η λαϊκή ευσέβεια δεν ξεχνούσε και με αυτόν τον τρόπο τιμούσε τις όποιες υπηρεσίες πρόσφερε ο νεκρός ήρωας αυτού του μνημείου και ας έχει σβηστεί από τη μνήμη των ανθρώπων το όνομα του ήρωα. Οι εδώ κάτοικοι όμως λένε ότι στο μέρος αυτό που ανάβει συνέχεια η **λυχνία** υπήρχε εκκλησία αφιερωμένη στον **Άγιο Στέφανο** τον μάρτυρα. Η πάντα αναμμένη λυχνία έδειχνε τον

[72] Βράχο εννοεί το Βαθροβούνι.

[73] Σήμερα μόνο μία έχει σωθεί και βρίσκεται μετά ακριβώς από την εκκλησία του Αγίου Στεφάνου πηγαίνοντας προς Ερέτρια.

σεβασμό των χριστιανών προς την μνήμη του και τα σκόρπια νομίσματα δεξιά και αριστερά, σήμαιναν τον πόθο των πιστών να κατασκευάσουν νέα εκκλησία με την δική τους οικονομική συνδρομή[74].

*(ΦΝ26) Το καντήλι αυτό εξακολουθεί να ανάβει ακόμα και σήμερα, το όρυγμα στον βράχο υπάρχει ακόμα, και το μόνο που δεν ταιριάζει είναι τα σκόρπια δεξιά και αριστερά νομίσματα γιατί ο πόθος των πιστών έχει πια πραγματοποιηθεί και σε αυτό το σημείο υπάρχει η εκκλησία του αγίου Στεφάνου. Μπορείτε να δείτε όλη αυτή την υπέροχη ιστορία στο Academia edu – αναζητώντας το «**Ο προστάτης των ιερών πηγών της Αρέθουσας**» ή πατώντας αυτόν τον σύνδεσμο. (προσωπικό αρχείο)*

Πολύ συχνά μέσα στους αγρούς και τα δάση βρίσκει κανείς σκορπισμένα κέρματα πάνω σε πέτρες. Αυτό σημαίνει ότι εκεί κοντά κάποτε υπήρχε ναός ο οποίος πρέπει να ξαναχτιστεί με κοινή συνδρομή. Στους Έλληνες αρέσει πολύ να έχουν παντού ξωκλήσια και αν ήταν δυνατόν θα ήθελαν να έχει ο καθένας το δικό του όπως είχαν οι αρχαίοι τους βωμούς των **εφεστίων**[75] **Θεών**. Η σειρά των τάφων στο βουνό αυτό είναι ατέλειωτη. Ο **Λήκε**[76] το ονομάζει **Καλογρίτσα** και στην κορυφή του όρους αυτού τοποθετεί το αρχαίο **Ληλάντιο** όπου πράγματι υπάρχουν **αρχαία ερείπια**. Από παντού σε αυτό το βουνό τρέχουν άφθονα και εξαιρετικά νερά. Ά με

---

[74] Και έτσι έγινε. Στις 4 Απριλίου του 1868 έγιναν τα εγκαίνια της εκκλησίας του Αγίου Στεφάνου στο σημείο που ο Μπυσόν είδε την λυχνία που ποτέ δεν έσβηνε. Στις 20 Ιουλίου του 2019, 178 χρόνια μετά την επίσκεψη του Μπυσόν αποφάσισα να ψάξω τα ίχνη της περιήγησης του και ανακάλυψα την λυχνία που δεν έσβηνε, το όρυγμα στον βράχο, και τους ανθρώπους με την λαϊκή ευσέβεια που πάντα θα υπάρχουν να ανάβουν τη λυχνία της παράδοσης μας. Περισσότερα για αυτή την ανακάλυψη μου μπορείτε να δείτε βάζοντας σαν όρο αναζήτησης το: «Ο προστάτης των ιερών πηγών της Αρέθουσας» ή πατώντας αυτόν τον σύνδεσμο.

[75] Στα σπίτια τους οι αρχαίοι Έλληνες είχαν την εστία και κάτω από αυτήν αγαλματάκια με τους θεούς τους.

[76] William Martine Leake (1777-1860). Βρετανός συνταγματάρχης, από τους πιο σημαντικούς μελετητές του Ελληνικού χώρου.

Τα νερά αυτά τα βλέπει κανείς άλλοτε με μορφή πηγής κάτω στην Αμμώδη παραλία, άλλοτε σαν εκτινασσόμενους πίδακες πάνω στο βουνό και άλλοτε σαν μικρούς καταρράκτες οι οποίοι ακούγονται όταν πέφτουν από τον βράχο όπως ακούγεται η ορμή των νερών που βγαίνουν από τις πηγές. Πέρα από αυτό το βουνό υπάρχει μία κοιλάδα που κλείνεται αμφιθεατρικά από άλλα βουνά. Κάποιοι βράχοι διακρίνονται στο βάθος αυτής της κοιλάδας και στις άκρες τους χύνεται η πηγή της Αρέθουσας. Τα νερά της Αρέθουσας είναι άφθονα και διαυγή. Μου κάνει εντύπωση η πληροφορία του Λήκε ότι τα νερά αυτά **στέρευσαν**. Πιστεύω ότι θα τον οδήγησαν σε άλλο μέρος και όχι εδώ. Επι τουρκοκρατίας υπήρχαν ελάχιστες ευκολίες για τους περιηγητές και ειδικά οι Τούρκοι της Εύβοιας ήταν **άνευ οίκτου εχθροί** κάθε χριστιανού. Είναι λοιπόν πολύ πιθανόν ο **Λήκε** κάτω από αυτές τις συνθήκες, λόγω της ανησυχίας του να πλανήθηκε, γιατί διαφορετικά δεν εξηγείται να μην εντυπωσιάστηκε από την χάρη της φύσης εδώ και από την αφθονία των νερών της Αρέθουσας. Μάλιστα δεν είναι μόνο μία η πηγή αλλά υπάρχει και άλλη που αναβλύζει από βράχο σε άλλο σημείο κοντά στην θάλασσα. Είναι τόση η αφθονία των νερών που λόγω της ελλείψεως έργων για την εκμετάλλευση τους αυτά τρέχουν παντού και έχουν μεταβάλλει την έκταση σε πραγματικό βάλτο. Αυτό το λάθος όμως μπορεί εύκολα να διορθωθεί κανονίζοντας την ροή των υδάτων. Αφού παρέμεινα στην πηγή για μία ώρα περίπου θαυμάζοντας την ομορφιά της γύρω φύσης, επέστρεψα στην Χαλκίδα και μαζί με τον κύριο **Τιές** επισκεφθήκαμε τους κυρίους **Φαμπρίκιο**, **Κριεζώτη**, **Βούλγαρη** και τον εισαγγελέα κύριο **Τυπάλδο**. Παρακολούθησα μάλιστα και μία **δίκη**. Γενικά εδώ εφαρμόζονται οι **Γαλλικοί νόμοι** ιδίως κατά τις διαδικασίες. Οι συνεδριάσεις είναι δημόσιες και τα κακουργήματα δικάζονται με ενόρκους. Οι δικαστές δεν φορούσαν επίσημη στολή, άλλοι ήταν ντυμένοι Ευρωπαϊκά και άλλοι Ελληνικά. Ο **Βαυαρός Βασιλιάς** διέταξε να φοράνε στρατιωτικές στολές όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι όπως στην Βαυαρία. Αποφάσισε επίσης οι δικαστές να έχουν επιπλέον επωμίδες και ξίφη στην εξάρτηση τους. Όμως στον τόπο αυτό που η δικαιοσύνη είναι **μυστική** και οι δικαστές αντιπροσωπεύουν τον κοινό Έλληνα, θα ήταν γελοίο να μεταμφιεστούν με ξίφος και επωμίδες γι αυτό και πολύ σωστά αρνήθηκαν να συμμορφωθούν με αυτήν την διάταξη οι δικαστές.

Εφημερίς **Εύριπος** 6 Ιουλίου 1912.

Ο Μπυσόν αφηγείται είτα συντόμως την επίσκεψην του εις Ερέτριαν και Αλιβέριον, Ωρωπόν και Κάρυστον, και είτα την αναχώρησίν του προς τας Αθήνας. Και κλείει ούτο το ημερολόγιον του περι της Ευβοίας εξακολουθών κατόπιν τούτο δια την Κέρκυραν και την Ζάκυνθον.

ΤΕΛΟΣ.

Vkuzunis 25/11/2019

Πηγές.

Ψηφιακή βιβλιοθήκη της Βουλής – Εφημερίδα Εύριπος.

Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Academia edu–Vkuzunis.

Βικιπαίδεια.